

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra školní a sociální pedagogiky

HODNOTOVÁ ORIENTACE ŽÁKŮ ZÁKLADNÍ ŠKOLY
THE VALUE ORIENTATION OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Bakalářská práce

KATEŘINA ČELOUDOVÁ

Vychovatelství
Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Jarmila Mojžíšová, Ph.D.

PRAHA 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně pod vedením PhDr. Jarmily Mojžíšové, Ph.D.

V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.

V Praze dne 30. 4. 2010

.....
Kateřina Čeloudová

Poděkování

Děkuji PhDr. Jarmile Mojžišové, Ph.D. za pomoc a poskytnuté rady při zpracování bakalářské práce a za čas, který této práci věnovala.

Anotace v českém jazyce

Bakalářská práce se zabývá problematikou hodnot a hodnotové orientace žáků základní školy. Teoretická část obsahuje vymezení základních pojmů, jako jsou hodnoty, hodnotová orientace, a charakteristiku školního věku z hlediska vývojové psychologie. Praktická část práce zachycuje průběh výzkumu, jeho výsledky a srovnání hodnot u mladších a starších žáků.

Klíčová slova

Hodnota, hodnocení, hodnotová orientace, výchova, školní věk, mladší žáci, starší žáci.

Anotace v anglickém jazyce

This bachelor thesis deals with values and value orientation of primary school pupils. The theoretical part includes the definition of basic concepts such as value, value orientation, and characteristics of school age in terms of developmental psychology. The practical part of the work shows the progress of research, the results of a comparison of values for younger and older students.

Klíčová slova

Value, evaluation, value orientation, education, school age, younger students, older students.

Souhlasím s půjčováním diplomové práce v rámci knihovních služeb.

Obsah

Úvod.....	6
1 HODNOTY, HODNOTOVÁ ORIENTACE	8
1.1 Hodnota.....	8
1.2 Hodnocení	9
1.3 Klasifikace hodnot	10
1.4 Hodnotový žebříček	11
1.5 Hodnotová orientace	12
1.6 Výchova k hodnotám	13
2 VÝVOJOVÁ OBDOBÍ	16
2.1 Mladší školní věk.....	17
2.2 Starší školní věk – pubescence	20
3 EMPIRICKÝ VÝZKUM.....	24
3.1 Výzkumný cíl, problém a hypotézy	24
3.2 Metody výzkumu	25
3.3 Charakteristika výzkumného vzorku	26
3.4 Charakteristika výzkumného prostředí	26
4 VLASTNÍ ŠETŘENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ.....	28
4.1 Výsledky šetření	28
4.2 Diskuse.....	58
4.3 Závěr	59
Závěr	61
Použitá literatura	63
Přílohy.....	65

Úvod

Přestože již bylo na téma hodnot a hodnotových orientací napsáno mnoho prací a provedena řada výzkumů, je tato problematika v současné době stále velmi aktuální.

Žijeme totiž v hektické době, plné změn, zahlceni masovým konzumem a velkým množstvím informací, ovlivňování diktátem módy a reklamou. Často slyšíme o krizi hodnot, krizi mezilidských vztahů, krizi rodiny. Jsme svědky toho, jak se osobní prospěch a prestiž stává hlavním motivem jednání, jsme svědky bezohlednosti, lhostejnosti a rostoucí agresivity. Jak čelit těmto a mnoha dalším rizikům?

Souhlasím s Kučerovou (1996), že není jiné cesty, než péče rodičů, učitelů a vychovatelů o zdravý vývoj dětí, příprava nových generací pro odpovědný život, vedení k práci a vzdělávání, k solidaritě, ochraně přírody i kulturních hodnot.

Tématem předkládané práce je hodnotová orientace žáků základní školy. Vybrala jsem si jej proto, neboť je mi tato problematika profesně blízká a zajímá mne. Myslím si, že by každý pedagog měl znát hodnotovou orientaci svých žáků a podle toho ji zpětně ovlivňovat. Výchovou k hodnotám jim pomáhá orientovat se ve světě, který je obklopuje.

Cílem bakalářské práce je zmapovat hodnotovou orientaci žáků mladšího a staršího školního věku na vybrané základní škole a porovnat shody a rozdíly obou skupin v postoji k některým hodnotám. Zajímá mne, které hodnoty žáci upřednostňují a jak svoji volbu zdůvodňují, kdo je pro ně vzorem, kterých vlastností si váží u svých kamarádů, co pro ně znamená vzdělání, ale i za co utratí nejvíce peněz, jak tráví svůj volný čas nebo co by si nejvíce přáli.

Obsahově je práce členěna na teoretickou a praktickou část, celkem obsahuje čtyři kapitoly.

V první kapitole se věnuji vymezení základních pojmů hodnoty, hodnocení, hodnotový žebříček a hodnotová orientace. Také zde uvádím klasifikaci hodnot a nastiňuji problematiku výchovy k hodnotám.

Druhou kapitolu jsem věnovala charakteristice mladšího a staršího školního věku z hlediska vývojové psychologie. Zaměřila jsem se především na psychický a sociální rozvoj.

Třetí kapitola obsahuje vymezení výzkumného cíle, výzkumný problém a stanovení hypotéz, dále pak popis užitých metod a vlastního výzkumu, taktéž charakteristiku výzkumného vzorku a prostředí.

V poslední kapitole předkládám výsledky výzkumného šetření na vybrané základní škole, ke kterému byla použita metoda dotazníku a které jsou doloženy tabulkami, grafy a komentáři. V diskusi porovnávám vlastní výsledky šetření s výsledky uvedenými v literatuře, v závěru kapitoly se věnuji pracovním hypotézám.

Předkládaná bakalářská práce mi poskytne nejen náhled do problematiky hodnot a hodnotové orientace u dětí a mládeže, ale i cenné podklady pro mou další pedagogickou práci.

1 HODNOTY, HODNOTOVÁ ORIENTACE

1.1 Hodnota

Hodnota je pojem, který je využíván v řadě vědních disciplín, v různých oblastech společenské praxe i v běžném životě. Hodnotu lze tedy chápat jako univerzální pojem, a proto není jednoduché jej přesně vymezit.

„V hovorové mluvě bývá hodnota nejčastěji chápána jako synonymum pojmů cena, význam, důležitost (například cena nebo hodnota drahokamu, význam nebo hodnota materiálního zabezpečení, důležitost nebo hodnota předávané zprávy apod.). Dosti často bývá tento termín také používán při souhrnném označování morálního a charakterového profilu člověka (například žádoucí hodnota člověka). (Velehradský, 1978, s. 22).

Podle Nakonečného (1995, s. 122) je: *„Hodnota chápána jako subjektivně pojaté dobro: hodnotné je to, co je pro subjekt dobré, z čeho se může těšit, co mu přináší nějaké uspokojení. Hodnoty jsou tedy subjektivně žádoucí či pozitivně významné vlastnosti objektů.“*

Dorotíková (1998) říká, že hodnoty jsou tím, co dělá z jednání člověka kulturní záležitost a dodává, že i když se na některých hodnotách lidé shodnou, o tom, co jsou hodnoty, rozhoduje jedinec sám.

Když Kučerová (1996, s. 45) hovoří o hodnotách, má na mysli *„nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co ctíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci.“* Hodnotou může být všechno, co uspokojuje naše zájmy a potřeby. V užším smyslu lze chápat hodnoty jako základní kulturní kategorie, které odpovídají našim sociálním, mravním a estetickým normám a ideálům.

Každý z nás se svým výběrem hodnot liší. Svě vlastní hodnoty mají jak jednotlivci, tak i celé skupiny či společnost. Hodnoty jednotlivce se mohou, ale i nemusí ztotožňovat s hodnotami celé společnosti. Každý člověk má své rozmanité osobní hodnoty, které samozřejmě nežijí izolovaně, ale nejdříve jsou součástí hodnot rodiny, neboť každé dítě nejprve přebírá zvyky rodiny a až časem si vytváří svoje

názory a postoje. Rodiny, stejně tak jako různé kolektivy (ať už školní, sportovní, pracovní), spolky, kluby, národy, církve, organizace a státy, se odlišují zejména tím, co pokládají za důležité, tedy svými hodnotami. (Kučerová, 1996)

Manželé Eyrovi (2000) zase považují za hodnotu takovou vlastnost, která se násobí a prohlubuje, i když se na ni člověk vědomě nesoustředí. Vyznačuje se tím, že čím více ji člověk projevuje (ať ve vztahu k sobě, či druhým), tím více ji dostává (od sebe, či druhých). Univerzálně přijatelná hodnota tak prospívá jak člověku, který ji uznává, tak těm, s nimiž se v duchu této hodnoty jedná. Tato definice ovšem popírá subjektivnost hodnot.

Cakirpaloglu (2004, s. 343) uvádí, že hodnoty „*představují přesvědčení o dobrém nebo prospěšném, ale také o špatném nebo nežádoucím, které regulují individuální nebo skupinovou aktivitu..., představují systém získaných dispozic člověka jednat nebo směřovat k cíli v souladu s žádoucností, kterou určují podmínky existence.*“

1.2 Hodnocení

Hodnocení a hodnoty mají pro člověka důležitý význam. Člověk hodnotí téměř neustále, hodnocení mu usnadňuje orientovat se ve světě, který ho obklopuje, umožňuje mu zaměřit se na to, co je pro něho důležité a významné a podle toho se rozhodovat.

Velehradský (1978) vnímá hodnocení jako psychickou činnost člověka, která se projevuje jako specifická reakce na skutečnost a tvoří neoddělitelnou součást jeho běžného života. Hodnocení odhaluje nejen to, co je pro člověka významné, důležité, co je pro něho hodnotou, ale i to, co mu umožňuje aktivní činnost a dovoluje mu, aby dosáhl společensky žádoucích výsledků.

Kučerová (1996, s. 60,61) říká, že „*hodnotit znamená volit mezi kvalitami, vybírat, dávat přednost a odmítat na základě určitých kritérií, standardů a vzorců... Hodnocení je přiřítání nebo upírání hodnoty, účelu, významu, cennosti nějakému jevu, jeho uvedení do vztahu k lidským potřebám a zájmům.*“

Hodnocení je vždy hodnocením něčeho a někoho, „ je souborem velice různorodých a různě orientovaných kroků, které lze považovat za nepominutelný prvek myšlení, usuzování a rozhodování.“ (Tondl, 1999, s. 13).

Podle Dorotíkové (1998) je hodnocení projevem toho, na čem člověku záleží, i toho, co člověk odmítá. Každá skutečnost je v rámci hodnocení vnímána individuálně a stejně tak je i prožívána.

Cakirpaloglu (2004, s. 343) charakterizuje hodnocení jako „psychický proces, v němž je vztah mezi subjektem a objektem regulován kvalitou a intenzitou stávající hodnoty.“

1.3 Klasifikace hodnot

Stejně jako na hodnoty samotné mají odborníci různý názor na jejich třídění.

Na hodnoty lze nahlížet dvojím způsobem, máme hodnoty objektivní (obecně přijímané, např. zdraví), ale také hodnoty subjektivní (jsou přijímány pouze jedincem a nemusí být prospěšné druhým).

Podle Kučerové (1996) lidské hodnoty vznikají v rozměrech, ve kterých si člověk svět osvojuje a jsou průmětem mezi jeho potřebami vitálními, civilizačními a kulturními. Vrozené, přijaté i samostatně vytvořené hodnoty ovlivňují jednání člověka, ve své činnosti objevuje hodnoty kladné i záporné. Kučerová rozděluje hodnoty podle toho, v jaké dimenzi člověk prožívá svůj svět.

1. Přírodní hodnoty:

- a) *Hodnoty vitální, životní* nesou znaky uchování života, neboť život je základní podmínkou, předpokladem uskutečňování všech hodnot. Do této skupiny patří zdraví, zdatnost, svěžest a tělesné blaho.
- b) *Hodnoty sociální* představují vztah jedince k druhým lidem i k sobě samému. Člověk má potřebu družit se, navazovat mezilidské vztahy a citové vazby, touží po uplatnění, uznání, ocenění i úspěchu.

2. Civilizační hodnoty představují podmínku i výsledek organizace společnosti, komunikace, výroby, směny a společenského poznání. Přinášejí jedinci užitek

a komfort, vytvářejí jeho materiální kulturu a zbavují ho bezprostřední závislosti na přírodním prostředí.

3. Duchovní hodnoty představují potřebu jedince hledat podstatu a smysl lidského života, pravdu, krásu, dobro. Patří sem takové hodnoty jako pravdomluvnost, bezpečí, moudrost, svědomí. Duchovní hodnoty jsou dány morálkou, sebereflexí i sebeuvědoměním.

Dorotíková (1998) rozděluje hodnoty z několika hledisek. Z hlediska specifické funkčnosti hovoří o hodnotách etických, ekologických, právních, náboženských, politických, estetických, zdravotních, ekonomických ad., z hlediska platnosti hodnot hovoří o hodnotách obecných a individuálních, z hlediska kultury o hodnotách materiálních a duchovních.

Nakonečný (1995) rozlišuje hodnoty biologické (život, zdraví, pohodlí), kulturní (zábava, práce), duchovní (poznání, morálka, ideje) a sociální (manželství, přátelství, láska).

1.4 Hodnotový žebříček

„Hierarchie či pořadí hodnot ukazuje preferenci jednotlivých hodnot.“ (Sak, 2000, s. 78). Hierarchie hodnot čili hodnotový žebříček představuje v nejjednodušší podobě jakýsi seznam hodnot seřazených od těch nejdůležitějších po nejméně důležité. Žebříček hodnot odráží hodnotové priority, postavení hodnot má povahu pořadí, což znamená, že ne všechny hodnoty jsou stejně významné. Utváří se dlouhodobě vnějšími a vnitřními vlivy v průběhu vývoje člověka, je proměnlivý.

Nakonečný (1995) hovoří o hierarchickém systému hodnot jako o pojetí různých materiálních, sociálních a duchovních statků od těch nejvyšších až k těm nejnižším, od těch, které jsou pro jedince nezbytné, až k těm, které může postrádat. Tento systém je individuální a závislý na dalších okolnostech jedince. Lze tedy říci, že co je velkou hodnotou pro jednoho, může druhého nechat zcela klidným a naopak.

Podle Vágnerové (2004) žebříček hodnot spoluurčuje lidské chování, rozvíjí se v průběhu života, ale zároveň se, v závislosti na získaných zkušenostech, nějakým způsobem mění.

„Do individuální struktury hodnot se promítají zvláštnosti každého jedince dané jeho vlastnostmi, pohlavím, věkem, rodinným zázemím, dosaženým vzděláním, profesí atd. Rozhodujícími činiteli jsou takové proměnné jako materiální podmínky života, vlivy sociálních a výchovných institucí (rodina, škola, média apod.) a vlivy politicko-ekonomické sféry.“ (Vacek, 2008, s. 102).

1.5 Hodnotová orientace

Slovo orientace znamená, že se jedná o nějaký směr. Hodnotovou orientaci lze tedy chápat jako zaměření na hodnoty, jako problém volby a rozhodování. Hodnotová orientace je především o tom, které hodnoty jedinec upřednostňuje, považuje za dominantní, nebo naopak odmítá či považuje za okrajové. Hodnotová orientace určuje životní styl a činnost člověka, vyjadřuje smysl a cíl jeho jednání. (Dorotíková, 1998).

Základ pro hodnotovou orientaci jedince určuje soubor jím přijatých, uznávaných a preferovaných hodnot. Hodnotová orientace zase podmiňuje jeho činnost, jednání, vztah k životu, k ostatním i k sobě samému. To znamená, že naše hodnoty svým způsobem určují naši hodnotovou orientaci a ta zase určuje, jaké hodnoty jsou pro nás důležité.

Hodnotovou orientaci si tedy člověk do určité míry vytváří sám, je však přitom ovlivňován hodnotami, které uznává a upřednostňuje společnost, sociální skupiny i ostatní lidé, s nimiž jedinec vstupuje do kontaktu. Z toho vyplývá, že hodnotová orientace není neměnná a může se z důvodu radikálních životních změn zásadně změnit. Vedle zásadních změn může docházet i k dílčím změnám, např. v pořadí hodnot.

Pro tvorbu hodnotové orientace mají velký význam životní vzory a ideály, a to především tehdy, pokud jsou jimi konkrétní osoby. Pak může hodnotová orientace prolínat do hodnotového žebříčku hodnot jiných lidí. (Velehradský, 1978).

Sak (2000) rozlišuje 7 typů hodnotové orientace:

1. Egoisticko – materialistická (dominantní hodnoty: majetek, plat, společenská prestiž).

2. Profesně – rozvojová (dominantní hodnoty: vzdělání, rozvoj osobnosti, zajímavá práce, úspěšnost v zaměstnání).
3. Reprodukční (dominantní hodnoty: životní partner, rodina, děti, láska).
4. Globální (dominantní hodnoty: zdravé životní prostředí, mír, zdraví).
5. Liberální (dominantní hodnoty: svoboda, demokracie, soukromé podnikání).
6. Sociální (dominantní hodnoty: veřejně prospěšná práce, politická angažovanost, být užitečný druhým lidem).
7. Hédonistická (dominantní hodnoty: koníčky, zájmy, přátelství).

1.6 Výchova k hodnotám

Nejdůležitější sociální skupinu představuje pro dítě rodina a právě rodiče mají největší zodpovědnost za jeho výchovu. Učitelé mohou k výchově přispívat, rozvíjet ji a upevňovat. Zprostředkovat dětem v průběhu výchovy životní hodnoty je stejně důležité, jako je naučit přecházet ulici. Hodnoty umožňují dítěti orientovat se v životě, činí ho nezávislým na vnějších tlacích. Učit děti hodnotám je důležitý a efektivní způsob výchovy. (Eyre, 2000).

Člověk se nerodí se smyslem pro hodnoty, vytváří si ho postupně po celý život. Dorotíková (1998) považuje problém hodnotové orientace za klíčový problém výchovy a výchovu k hodnotám chápe jako postupné rozvíjení hodnotových vztahů k prostředí, ve kterém jedinec žije. Podle ní je vedle osvěty a osvojování si žádoucích hodnot důležitý i osobní příklad. I manželé Eyrovi (2000, s. 15) říkají, že *„nejlepším učitelem je vlastní příklad. To, co děláme, vždy zastíní to, co pouze říkáme.“*

Podle Pelikána (1997) je dnes velmi aktuální vychovávat současné děti a mladé lidi tak, aby byli schopni samostatné orientace a hledání cesty životem. Dodává, že nám děti neodpustí, pokud se budeme chovat jinak, než jak vyžadujeme od nich samotných. Aby bylo výchovné působení přesvědčivé, nesmí být naše jednání v rozporu se slovy. *„Odrazuje-li mladíka, který začíná kouřit, někdo, kdo je*

sám silným kuřákem a nemá dost vůle se kouření odnaučit, zakazuje-li pití alkoholu svému dítěti člověk, který mu výrazně holduje, vede-li k pravdomluvnosti ten, komu nelze věřit ani slovo, je zřejmé, že dopad jeho slov se zcela mine účinkem. Podobné pedagogické působení je velice nevěrohodné, a proto i zcela neúčinné.“ (Pelikán, 1997, s. 81).

Jak již bylo výše řečeno, učitelé mohou k hodnotové výchově přispívat, rozvíjet ji a upevňovat. Podle Saka (2000) je pro pedagogiku i konkrétního učitele důležitá znalost hodnotových preferencí žáků, na něž je výchovný proces zaměřen. Pedagog by měl znát hodnotový systém, být schopen a připraven podle hodnotové orientace jednat, tím předává své hodnoty žákům, kteří vnímají jeho chování a obohacují tím svůj hodnotový základ. „ *V procesu výchovy je pedagogickým záměrem přenést určité hodnoty a hodnotový systém na dítě a dospívajícího mladého člověka a v úhrnu na mladou generaci. Výchova založená na interiorizaci hodnot je bližší postatě člověka a ideálům humanity než výchova zaměřená na zákazech a příkazech.“ (Sak, 2000, s. 66).*

Řada odborníků se domnívá, že je třeba účinněji spoluutvářet hodnotový systém dětí a mládeže v rámci edukačního procesu. Ukazuje se totiž, že v našich školách prakticky chybí přímý způsob rozvoje hodnotových struktur žáků, kdy jsou samy hodnoty předmětem učiva. Proto se v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání výchova k hodnotám objevuje mezi cíli základního vzdělávání a s hodnotovou výchovou by se měli žáci setkávat pravidelně v rámci všech vzdělávacích oblastí RVP i průřezových témat.

Vacek (2008, s. 103, 104) říká, že „*nejzřetelněji se výchova k hodnotám projevuje v rámci tzv. průřezových témat a očekávaných výstupů. Osobnostní a sociální výchova vede žáky k tomu, aby si uvědomovali hodnotu spolupráce a pomoci, hodnotu různosti lidí, názorů i přístupu k řešení problémů. Výchova demokratického občana přispívá k utváření hodnot jako je spravedlnost, svoboda, solidarita, tolerance a odpovědnost, motivuje k ohleduplnosti a ochotě pomáhat slabším. Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech utváří pozitivní postoje k jinakosti a kulturní rozmanitosti, podporuje vztah k tradičním evropským hodnotám. Multikulturní výchova podněcuje a koriguje jednání a hodnotový systém*

žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu. Enviromentální výchova přispívá k utváření zdravého životního stylu a k vnímání estetických hodnot prostředí, vede k vnímavému a citlivému přístupu k přírodě.“

Podle Kučerové (1996) bychom mohli hodnotovou výchovu přijmout jako program rozvoje osobnosti. Úkolem vychovatele je pomáhat hodnoty objevovat, chápat, ctít a tvořit.

2 VÝVOJOVÁ OBDOBÍ

Během svého života prochází člověk několika stadii, lze tedy říci, že duševní vývoj je stadiálním procesem. V jeho průběhu dochází k výrazným kvantitativním i kvalitativním změnám, jež jsou považovány za mezníky několika vývojových etap lidského života. Jednotlivá vývojová stadia na sebe navazují, v každém z nich současně vznikají předpoklady pro přechod do následujícího období. Jejich hranice ale nejsou nijak výrazné. Podle Krejčíkové (1986) je třeba si uvědomit, že každý jedinec má svou individuální vývojovou cestu, jež závisí nejen na podmínkách jeho života, ale i společenském prostředí, ve kterém žije, což se odráží v jeho psychice.

Množství změn, kterými lidský jedinec během svého života prochází, je výsledkem biologické, psychologické a sociální determinace. Významnou roli zde sehrává i výchova. Proto je ve vývoji dítěte třeba akceptovat a uplatňovat biologická, sociální, psychologická a pedagogická hlediska. Vedle fyziologických znaků sem patří také sociální vztahy, vývoj myšlení, citů, sebeuvědomování. (Krejčíková, 1986).

Podle Čápa a Mareše (2001) lze rozlišit následující období:

- **prenatální období,**
- **rané dětství,** které zahrnuje první rok života (kojenec) a dále druhý a třetí rok (batole),
- **předškolní věk** (přibližně od tří do šesti let),
- **mladší školní věk,** kdy dítě navštěvuje první stupeň základní školy (přibližně od šesti do deseti až jedenácti let),
- **střední a starší školní věk,** popřípadě věk mládí, zahrnuje prepubertu, pubertu (u dívek okolo třinácti let, u chlapců přibližně o rok později) a dále adolescenci (od puberty přibližně do dvaceti let),
- **dospělost,** která se dále člení na mladou dospělost (přibližně od dvaceti do třiceti let), střední dospělost (od třiceti do čtyřiceti pěti let) a pozdní dospělost (od šedesáti až pětadesáti let),

- **stáří** (po šedesátém až pětadesátém roce).

Rozlišení vývojových stádií má svůj smysl, musíme si totiž uvědomit, že člověk v jiném věkovém období má jiný názor a uznává jiné hodnoty. Neuvědomění si této skutečnosti může vést k nedorozuměním a rozporům. Tímto rozlišením věkových období psychologie přispívá ke vzájemnému porozumění mezi lidmi odlišného věku.

Podle Vágnerové (1996) je psychický vývoj zákonitý proces mající podobu posloupnosti na sebe navazujících fází, lze jej charakterizovat jako postupnou proměnu k dokonalejší úrovni. Tento vývoj ale nebývá zcela rovnoměrný, střídají se období rychlejšího a pomalejšího tempa, přicházejí období stabilizace. Stejně tak přechod mezi jednotlivými fázemi nebývá vždy plynulý, jednotlivé fáze jsou typické určitými změnami, vývojovými úkoly, na které jedinec nemusí být ještě zcela zralý nebo na ně není připravený. *„Každé stádium předpokládá přípravu v předchozím stádiu a připravuje následující. Pro každé stádium je příznačný určitý základní problém, vývojová krize. Pokud není zvládnuta krize určitého stádia, ztěžuje to, až znemožňuje další psychický vývoj.“* (Čáp, Mareš, 2001, s. 214).

2.1 Mladší školní věk

Období mladšího školního věku trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6-7 let do 11-12 let, do doby, kdy dítě přechází na druhý stupeň základní školy a pomalu vstupuje do puberty.

Vágnerová (1996) toto období ještě rozděluje na raný školní věk, který trvá dva roky a pro nějž je typická adaptace na školu, a střední školní věk, který trvá přibližně tři roky a je považován za přípravu na dobu dospívání. Matějček (in Vágnerová, 1997, s. 42) o středním školním věku mluví jako o *„době vyrovnané konzolidace“*, neboť zde není žádný významný biologický ani sociální mezník.

Název celého období mladšího školního věku odkazuje podle Heluse (2003, s. 63) na *„sociální zařazení dítěte – na skutečnost, že se stalo školákem.“*

„Začíná školní docházka a svět školy udává ráz dalších let více než cokoli jiného. Škola otvírá dítěti – a to velmi rychle – obzory, o kterých nemělo ani tušení,

urychluje rozumový vývoj, učí myslet novým způsobem. Do života, jehož hlavní náplní byla dosud hra, vstupuje nyní školní práce a s ní povinnost. To znamená rázem mnohem vyšší nárok na kázeň, schopnost odložit uspokojení okamžitých potřeb, úsilí o výkon i ve chvíli, kdy by dítě raději dělalo něco úplně jiného. Zároveň školák dostává možnost uplatit se v mnohem větší skupině než dosud.“ (Říčan, 2006, s. 145).

Na to, jak je dítě připravené na školu a jak se v ní bude chovat, působí ve značné míře rodinné prostředí, z něhož si dítě přináší životní hodnoty a normy chování, způsob života a postoje, které rodiče vůči škole chovají a které přenáší i na něj. Pokud se objeví rozpor mezi hodnotami a normami chování, které si dítě přináší z rodiny, a hodnotami a normami chování uznávanými majoritní společností, bývá to pro dítě velkou zátěží.

Každá změna přináší pocit nejistoty, a proto má velmi důležitý význam pro dítě na počátku školní docházky nejen rodič, ale i učitel. Především on může pomoci dítěti překonat změnu životního stylu a zvládnou novou roli – roli žáka i spolužáka. Krejčíková (1986, s. 69) považuje mladší školní věk za období, *„kdy se učiteli nejlépe daří působit na psychiku dítěte a měnit podle požadovaných norem jeho chování, dobu, kdy je dítě schopno, tj. vnitřně připraveno učit se a měnit samo sebe, překonávat vlastními silami rozpory a překážky vyskytující se v jeho životě a činnosti.“*

V těchto letech lze zaznamenat i úsudky v oblasti mravních norem. Dítě dokáže zhodnotit, co je dobré, nebo špatné, kdo je hodný a kdo zlý. Vedoucím motivem jeho činnosti je snaha být aktivní, spolupracovat s dospělým, zvědavost, být přijat a hodnocen skupinou. Významné je pro něj hodnocení učitele. Helus (2003, s. 64) říká, že *„dítě mocně prožívá potřebu obstát, předvést se v tom nejlepším, mít úspěch a sklidit pochvalu.“* Tento zrod snaživé pracovitosti, spojené s uvědomováním si smysluplnosti úsilí, považuje za jednu ze základních charakteristik dítěte mladšího školního věku.

Na počátku školní docházky má úspěch i neúspěch především vztahový charakter. Dítě chce uspět, aby tím udělalo radost rodičům i učiteli. Jakékoliv

hodnocení dítěte má vliv na jeho sebehodnocení, poskytuje mu také informaci o tom, co je žádoucí a co nežádoucí. Pozitivní hodnocení zvyšuje jeho sebevědomí a naopak. Je proto důležité, aby byl dobrý výkon dítěte oceňován pro něj osobně významnou autoritou. Pokud tomu tak není, může selhávat pro nedostatek motivace lépe pracovat. (Vágnerová, 1996).

„Způsob zvládnutí role žáka a charakter adaptace na školu v prvních dvou letech je důležitý, protože bude formovat nejenom vztah ke škole, ale postoj ke vzdělání vůbec. Jestliže se školní práce spojí s nepříjemnými prožitky a negativním hodnocením, získá dítě averzi nejenom ke škole, ale i k tomuto způsobu seberealizace vůbec.“ (Vágnerová, 1997, s. 42).

Jak již bylo výše napsáno, uznává dítě na počátku mladšího školního věku osoby mající autoritu (rodiče, učitele) nekriticky a snaží se co nejvíce dostat jejich očekáváním. Své chování a výsledky práce hodnotí jako dobré, nebo špatné podle odezvy těchto autorit. Je to proto, že jsou tyto osoby pro dítě stále ještě nejvýznamnější, pokud jde o uspokojení potřeby jistoty.

S postupným osamostatňováním se však vliv autorit na jeho myšlení oslabuje a ve středním školním věku je už ve svých názorech kritičtější. Je to vidět především na neutrálnějším postoji k učitelům. V tomto období už obvykle nemá charakter emocionální vazby, neboť dítě takovou podporu většinou nepotřebuje. Názor učitele má postupně spíše význam informativní. Pro děti je nejdůležitější, zda jsou učitelovy požadavky v souladu s předem danými pravidly. Ty, které se od stanovených pravidel liší, vnímají jako nespravedlivé a odmítají se podle nich řídit. (Vágnerová, 1996).

Důležitým sociálním faktorem se v tomto období stává také skupina spolužáků. Adaptace na školu zahrnuje vedle zvládnutí role žáka i roli spolužáka. Ta pro dítě znamená především ztrátu výsadního postavení, které má doma. Školák se stává členem kolektivu třídy se stejnými právy i povinnostmi. Učí se navazovat kontakt s ostatními a komunikovat s nimi, poznává soupeření, ale i způsoby spolupráce. *„Pokud je dítě ostatními spolužáky pozitivně akceptováno, může zde uspokojit svou potřebu jistoty a bezpečí. Získání přijatelné pozice ve třídě a*

akceptace spolužáky má v dětském věku velkou subjektivní hodnotu.“ (Vágnerová, 1996, s. 187).

Pro období středního školního věku je charakteristická nejen změna ve vztahu k učitelům (viz výše), ale i ke třídě, jejíž význam jako normativní skupiny a její autority vzrůstá. Hodnota prezentovaná učitelem ustupuje významu normy prezentované třídou. Jedním z vnějších důkazů, že taková změna proběhla, je skutečnost, že dítě přestává na ostatní žalovat. *„Autorita a vliv třídy nutí dítě, aby hrálo společenské role, které se od sebe liší a jsou vlastně protikladné.*“ (Říčan, 2006, s. 154).

Z hlediska sociálního vývoje dítěte je ztotožnění se se skupinou důležité, protože plní funkci jakési přípravy na budoucí přátelské a intimní vztahy, i když bývá jejich náklonnost k ostatním v tomto věku často pouze přechodná. V době dospívání už bude pocit „my“ a skupina vrstevníků obecně hrát v životě jedince důležitější úlohu.

Přestože nástup období mladšího školního věku znamená radikální životní změnu, celkově jej lze charakterizovat *„ve srovnání s tím, co předcházelo i co bude následovat, jako období poměrně klidné, nebouřlivé a také šťastné.*“ (Říčan, 2006, s. 145).

2.2 Starší školní věk – pubescence

Je-li předchozí vývojová fáze všeobecně považována za období spíše klidné, vyrovnané, je oproti tomu období pubescence plné neklidu a dramatické proměny nejen těla, ale i duše. Podle Heluse (2003, s. 68) dospívající jedinec *„nejen ví a umí víc než před tím, ale také a především se přetváří do jiné podoby. A to nejen v tom smyslu, že se mění jeho fyziognomie, ale také v tom smyslu, že se začíná vzpouzet autoritám, vstupuje v dosud nepředstavitelné konflikty s rodiči a učiteli, hledá svou podobu sociální – ve vztazích s lidmi; a konečně také v tom smyslu, že začíná jinak prožívat sám sebe, nově se ptá, kým je a jakým směrem se v životě ubírat. Tuto proměnu provází hluboké krize, změny nálad, názorů, tužeb.*“ Proto také Říčan (2006, s. 169) praví, že období pubescence *„je snad z celého života nejdramatičtější.*“

Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí, probíhá mezi 11. a 15. rokem života, s určitou variabilitou, neboť nástup a konec tohoto období je velmi individuální. Ze školského hlediska je dobou druhého stupně základní školy. *„Jedenáctý rok jako spodní hranice období má své opodstatnění v tělesném vývoji, ve změněném způsobu školního vzdělávání (zahájení odborné výuky celým týmem učitelů – dosud převážně jediný učitel) a v citovém vývoji: kolem jedenáctého roku dochází k prvnímu (platonickému) zamilování. Horní hranice je přibližně dána biologicky (možnost zplodit dítě), v našem školském systému také rozhodnutím o dalším způsobu vzdělávání a počátkem právní zodpovědnosti za vlastní činy.“* (Říčan, 2006, s. 170).

Významným projevem puberty je tělesná změna, na kterou bývají dospívající velmi citliví a zdaleka ne všichni na ni reagují s nadšením. Vyrůstá subjektivní význam zevnějšku, což se projevuje nejen větší pozorností k vlastnímu tělu, ale i oblečení. Hormonální změny ovlivňují rovněž psychiku pubescentů – mění se jejich citové prožívání, bývají labilnější a citlivější, emoční reakce jsou nápadnější a často i nepřiměřené. *„ Výsledkem bývá větší četnost konfliktů a napětí ve vztazích k jiným lidem.“* (Vágnerová, 1996, s. 245). Zvláště rodiče si často postesknou, že se z jejich dítěte stává někdo jiný, někdo, koho vůbec nepoznávají. Lze souhlasit s Říčanem (2006, s. 177), který považuje za příčinu tohoto „vulkanismu“ prostý fakt, že *„dospívající sám nerozumí tomu, co se s ním děje, a vysvětlení hledá přirozeně především v tom, jak se k němu chová jeho okolí.“*

Charakteristickým rysem tohoto období je osamostatňování, vytváření vlastní identity, hledání sebe sama. Dospívající si uvědomují, že přestávají být dětmi, snaží se chovat a jednat jako dospělí. Vadí jim, když se s nimi jako s nerozumnými dětmi jedná. *„Pokud dospělí uznávají osobnost dospívajícího a jednají s ním jako téměř se sobě rovným, umožňují mu překonat pocity nejistoty a posilují jeho pokusy o samostatnost.“* (Krejčíková, 1986, s. 81). Podle Krejčíkové (1986) dokáže dospívající přijímat nejen poučení dospělých a jejich argumenty, ale i vážit si jejich názoru pouze tehdy, když se z jejich strany nesetká s pouhým poučováním, ironií nebo podceňováním. Jejich kritiku přijímá, jestliže jsou pro něj vzorem, kterému se

sami chtějí podobat. Není-li tomu tak, kritiku nepřijímá, dokonce ji může prožívat jako urážku.

V průběhu puberty se oproti předcházejícímu období podstatně mění i role žáka. Změna postoje k této roli vyplývá především z větší kritičnosti k požadavkům dospělých a z posunu hodnot. Obecně klesá zájem o učivo jako takové, dospívající často zpochybňují význam mnoha školních znalostí, za důležitou součást žakovské role považují tendenci příliš se nenamáhat. Hodnota školního prospěchu se více vztahuje k budoucímu uplatnění, a pokud žák zvýší své úsilí, děje se tak právě ve vztahu k předpokládanému profesnímu začlenění. „ *Hodnota školní úspěšnosti přestává být v této souvislosti cílem a stává se prostředkem.*“ (Vágnerová, 1997, s. 52).

Oproti mladším dětem, které akceptují autoritu dospělých a jejich rozhodnutí bezvýhradně, pubescenti tuto formální nadřazenost odmítají, o názorech a rozhodnutích dospělých uvažují. Proto je v tomto období kritika autority učitele naprosto přirozeným jevem. Role učitele v pojetí dětí totiž prochází zákonitým vývojem od nekritického zbožňování prvňáčků ke kritičnosti starších žáků, kteří usilují o větší rovnoprávnost. „*Pokud je učitel jako autorita akceptován, děje se tak na základě jeho vlastností a chování a nikoli proto, že je jeho autorita potvrzena institucionálně.*“ (Vágnerová, 1996, s. 269).

Dalším důležitým rysem tohoto období je stále se zvyšující význam a vliv vrstevnické skupiny. Říčan (2006) považuje vztah k vrstevníkům za jednu z hlavních hybných sil pubescentního vývoje. Podle Heluse (2003, s. 70) význam vrstevnických vztahů prudce narůstá po jedenáctém roce věku, neboť „*proměny, svízele, dramata, konflikty a krize, kterými dospívající procházejí – to vše je sbližuje dohromady jako účastníky obdobného „údělu“, obdobných zkušeností „kterým nikdo jiný nerozumí“... Obstát v očích kamarádů, vydobýt si pozici v partě se často stává centrální hodnotou usilování.*“ Vágnerová (1997, s. 54) dodává, že „*skupinová identita je pro pubescenta významnou hodnotou, protože posiluje jeho pocit jistoty a bezpečí v době, kdy se emancipuje z vazby na rodinu.*“ Tato emancipace vede i k určitému odpoutání se od hodnotového systému rodiny a k důrazu na pravidla daná skupinou vrstevníků. Rodiče pak mívají pocit nevděku, protože dospívajícím

mnohdy více záleží na názorech kamarádů než na tom, co říkají a cítí oni. Vrstevníci se totiž často stávají neformálními autoritami, které mohou mít větší vliv než dospělí.

Dospívání je obdobím, které klade značné nároky jak na pubescenta samotného, tak i na jeho okolí. Platí ovšem, že projevy dospívání v chování se individuálně liší v kvalitě a intenzitě, takže zatímco s některými „to mlátí“, jiní tuto dobu prožijí klidněji.

Závěrem nelze než souhlasit s Trpišovskou (1990, s. 59), že *„dospívání je stadium mnoha změn. Změny zahrnují tělesné rozměry a proporce, fyziognomii, ale i změnu názorů, chování a jednání. Celá osobnost prochází celkovou proměnou. Příznačné je přeorientování norem z dětství na hodnotové normy dospělosti.“*

3 EMPIRICKÝ VÝZKUM

3.1 Výzkumný cíl, problém a hypotézy

Obdobně jako se v průběhu vývoje jedince formují postoje k okolnímu světu, utváří se i hodnocení o tom, co je dobré, žádoucí, prospěšné, cenné či naopak. Mládež si vytváří vztah k hodnotám, hodnoty motivují její jednání a pomáhají jí při rozhodování.

V současné době je problematika hodnot a hodnotové výchovy aktuálním tématem. Často slyšíme o „krizi hodnot“, kdy se do popředí hodnotového žebříčku stále více dostávají hodnoty materiální. Je tomu ale skutečně tak?

Hlavním cílem této bakalářské práce je zmapovat hodnotovou orientaci žáků vybrané základní školy a provést srovnání postojů k problematice hodnot u žáků mladšího a staršího školního věku. Zajímá mne také, kterých vlastností si na svých kamarádech a přátelích cení nejvíce, zda si rozumí se svými rodiči, za co utratí nejvíce peněz a jakým způsobem nejčastěji tráví svůj volný čas.

Vzhledem k tomu, že z hlediska vývojové psychologie jsou mezi těmito obdobími patrné rozdíly, lze předpokládat i rozdíly v hodnotových orientacích obou výše uvedených skupin.

Jaký je tedy postoj dnešních dětí a mládeže k takovým hodnotám jako jsou zdraví, rodina, přátelé, vzdělání, dobré známky, ale i peníze, značkové oblečení a jiné materiální věci? Kdo je pro ně vzorem, ze kterého by si brali příklad? Co si představují pod pojmem šťastný život? Co by si nejvíce přáli? Čeho se nejvíce bojí, z čeho mají strach? Co pro ně znamená být bohatý? Jsou se svým životem spokojeni? Na tuto problematiku je především má bakalářská práce zaměřena.

Kromě hlavního cíle lze stanovit výzkumné hypotézy, které budou v závěru práce buď potvrzeny, nebo vyvráceny.

Stanovené hypotézy:

1. Pro starší žáky bude hodnota zdraví důležitější než pro mladší žáky.
2. Pro mladší žáky budou mít peníze menší hodnotu než pro starší žáky.

3. Mladší žáci se se svými starostmi svěří především rodičům, starší žáci kamarádům.
4. Mezi staršími žáky, kteří denně tráví u počítače 3 a více hodin, bude více chlapců než děvčat.
5. Nejdůležitější hodnotou bude pro žáky základní školy hodnota rodiny.

3.2 Metody výzkumu

V rámci provádění výzkumu k bakalářské práci jsem zvolila metodu dotazníku. Nespornou výhodou této metody byla možnost sběru dat od většího počtu respondentů a získání množství údajů v relativně krátkém čase, také poměrně snadné a rychlé zpracování, i když vyhodnocování otevřených otázek bylo pro mě časově náročnější. Nevýhodu spatřuji především v možnosti nesprávného pochopení zadaných otázek nebo nepřesných odpovědí. Existuje také možnost, že některé otázky nemusí být vhodně formulovány nebo při nabídce více možností odpovědí respondentům nevyhovuje žádná položka.

Při přípravě dotazníku jsem vycházela především z vlastních praktických zkušeností, inspiraci mi poskytly i podobně zaměřené práce a výzkumy hodnotových orientací. Před vytvořením finální podoby dotazníku a jeho použitím jsem též provedla předvýzkum, kdy byla respondentům položena otázka: „Co ve svém životě považujete za důležité, čeho si nejvíce ceníte, vážíte?“ Na základě získaných informací jsem sestavila dotazník, se kterým jsem seznámila své kolegy a požádala je o zadání ve vybraných třídách. V některých třídách jsem zadávala dotazník sama.

Respondenti byli v úvodu seznámeni s účelem dotazníkového šetření, které mi poskytne nejen podklady k vypracování bakalářské práce, ale i cenné podněty pro mou další pedagogickou práci. Zároveň byli ujištěni, že jeho vyplňování je zcela dobrovolné a anonymní a nebude mít žádný vliv na jejich hodnocení, a požádání, aby odpověděli na všechny zadané otázky a dodržovali pokyny pro vyplňování dotazníku.

Dotazník respondenti vyplňovali během jedné vyučovací hodiny, starším žákům to trvalo podstatně méně času než mladším žákům, ti první odevzdávali svoji

práci po 20 minutách. Všichni pracovali pečlivě, samostatně, se zájmem, v případě nejasností jim bylo poskytnuto vysvětlení. Potěšilo mne, že žáci i kolegové projeví zájem o konečné výsledky, které jim budou po zpracování dotazníků zpřístupněny.

Dotazník obsahoval celkem 24 otázek. První dvě otázky byly identifikační, zbylých 22 se vztahovalo k tématu hodnotové orientace. Dotazník zahrnoval otázky uzavřené, otevřené i polootevřené (ty jsem zvolila proto, aby se respondenti vyjádřili v případě, že jim nabízené možnosti nevyhovovaly). U některých otázek měli respondenti na výběr z několika možností. Zde byli výslovně požádáni, aby uvedli vždy jen jednu odpověď, což některým činilo potíže. Zvláště u otázky č.6, kdy měli odpovědět, která z nabízených možností (hodnot) je pro ně nejdůležitější, se nemohli rozhodnout pro jednu jedinou.

3.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek je tvořen žáky základní školy a rozdělen na dvě poloviny. Každá polovina se skládá z 50 respondentů, jejich celkový počet je tedy 100.

První soubor tvoří žáci 1. stupně navštěvující 4. a 5. ročník, věkově spadající do kategorie 9 – 11 let. Z hlediska vývojové fáze se jedná o období mladšího, resp. středního školního věku. Celkový počet dívek je 23, celkový počet chlapců je 27.

Druhou skupinu respondentů představují žáci 2. stupně navštěvující 8. a 9. ročník, věkově spadající do kategorie 13 – 15 let. Z hlediska vývojové fáze se jedná o období staršího školního věku – pubescence. Celkový počet dívek je 30 a celkový počet chlapců je 20.

3.4 Charakteristika výzkumného prostředí

Všichni respondenti jsou žáky Základní školy Jana Wericha v Praze 6 – Řepích.

ZŠ Jana Wericha je sídlištní škola pavilónového typu s 9 postupovými ročníky. Na 1. stupni i 2. stupni jsou zpravidla tři paralelní třídy. V současné době má škola 24 tříd a vzdělává přibližně 550 žáků.

Žáky tvoří převážně děti z okolního sídliště, část žáků dojíždí ze sousedních městských částí nebo obcí (Zličín, Hostivice).

Vzdělávání probíhá v 17 třídách všeobecných, které jsou zaměřeny na rozvoj osobnosti žáka, podporu individuálních zájmů a nadání, na péči o žáky se speciálními výukovými potřebami a integrované žáky, a v 7 jazykových třídách, kde od 3. postupového ročníku je zařazena výuka anglického jazyka a v 6. ročníku je přidán druhý cizí jazyk.

Pedagogický sbor tvoří ředitelka školy, dvě zástupkyně ředitelky (pro 1. a 2. stupeň), 35 učitelů a učitelek včetně výchovné poradkyně, 6 pracovníků školní družiny, 2 speciální pedagožky, školní psycholožka a asistenti integrovaných žáků. Sbor je smíšený s většinou převahou žen, věkově je pestrý – od mladých spolupracovníků až po zkušené kolegy.

Škola vznikla v roce 1985, dnes je v jejím okolí prostorný venkovní areál s nově vybudovaným víceúčelovým školním hřištěm a prostory pro školní družinu.

4 VLASTNÍ ŠETŘENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ

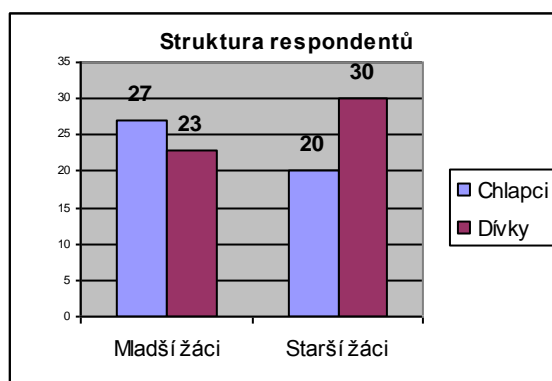
4.1 Výsledky šetření

Otázky č. 1, 2 byly identifikační, zjišťovaly pohlaví a věk respondentů.

Tabulka č. 1

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Chlapci	27	20	47
Dívky	23	30	53
Celkem	50	50	100

Grafické znázornění tabulky č. 1

Komentář k tabulce č. 1

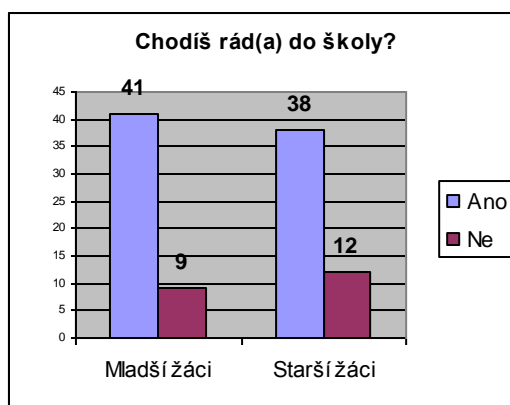
Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 100 respondentů. Ze skupiny 50 respondentů mladšího školního věku bylo 27 chlapců a 23 dívek, ze skupiny 50 respondentů staršího školního věku bylo 20 chlapců a 30 dívek. V celkovém počtu 100 respondentů mírně převažoval počet dívek, kterých bylo 53, chlapců pak 47.

Otázka č. 3 - Chodiš rád(a) do školy?

Tabulka č. 2

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	41	38	79
Ne	9	12	21

Grafické znázornění tabulky č. 2

Komentář k tabulce č. 2

Z celkového počtu respondentů chodí do školy rádo 79 žáků (41 mladších žáků a 38 starších žáků). Mladší žáci svoji volbu zdůvodňovali nejčastěji tím, že se těší na kamarády i paní učitelku/pana učitele, škola je baví a naučí se spoustu nových věcí. U starších žáků výrazně převažovala odpověď, že zde mají přátele. Důvod, že se zde naučí věcem, které budou v životě potřebovat, uvedlo pouze 8 žáků.

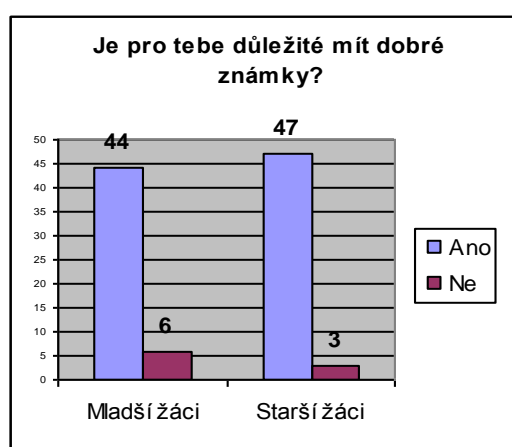
Naopak nerado chodí do školy celkem 21 respondentů (9 mladších žáků a 12 starších žáků). Obě skupiny se shodovaly v tom, že je škola nebaví, protože mají mnoho učení a vadí jim brzké vstávání, 5 starších žáků považuje školní znalosti za neužitečné.

Otázka č. 4 – *Je pro tebe důležité mít dobré známky?*

Tabulka č. 3

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	44	47	91
Ne	6	3	9

Grafické znázornění tabulky č. 3

Komentář k tabulce č. 3

Pro 91 respondentů (44 mladších žáků a 47 starších žáků) jsou dobré známky důležité. Zatímco mladší žáci dělají dobrými známkami radost nejen sobě, ale především svým blízkým (rodičům, prarodičům), pro ty starší jsou důležitým faktorem, díky němuž se snáze dostanou na vybranou střední školu. Školní úspěšnost starších žáků je oproti těm mladším výrazně orientovaná na budoucnost. Pro 7 respondentů z obou skupin jsou dobré známky důležité, neboť se obávají různých trestů (i fyzických) a zákazů od rodičů, pokud nebudou ve škole úspěšní; 2 žáci si jimi dokazují své znalosti.

Pro 9 respondentů (6 mladších žáků a 3 starší žáky) nejsou dobré známky důležité, neboť prý jsou v životě důležitější věci. Překvapila mě odpověď jedné mladší žákyně, která své tvrzení zdůvodnila tím, že není důležité, jestli má z testu „za

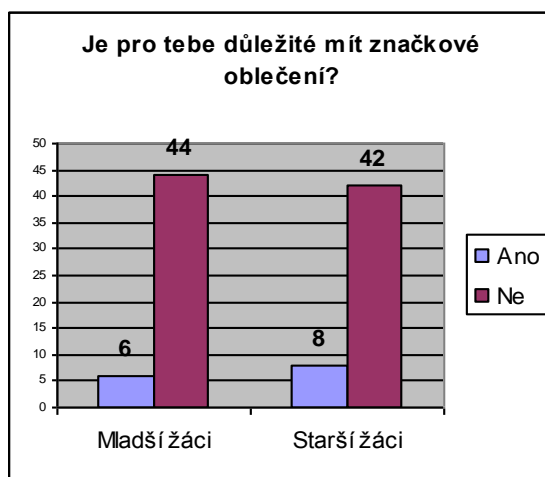
pět“, ale zda učivo chápe. Jedna starší žákyně zase dobré známky neřeší, dokud jí „nejde o krk“.

Otázka č. 5 – *Je pro tebe důležité mít značkové oblečení?*

Tabulka č. 4

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	6	8	14
Ne	44	42	86

Grafické znázornění tabulky č. 4

Komentář k tabulce č. 4

Mít značkové oblečení není důležité pro 86 respondentů (44 mladších žáků a 42 starších žáků). Mladší žáci svoji odpověď zdůvodňovali tím, že značkové oblečení je moc drahé a že jsou spokojeni s tím, co mají. Líbila se mi odpověď „stačí mi, že vůbec nějaké mám“ a „hlavně, že mě něco zahřeje“. Některým je jedno, jak se oblékají; jedna žákyně považuje značkové oblečení za něco, co z člověka zbytečně dělá „hvězdu“, která se vytahuje a předvádí. Mile mě překvapila odpověď další mladší žákyně, že „nezáleží na oblečení, ale na člověku“. Starší žáci k tomu ještě většinou dodávají, že nezáleží na značce, ale na tom, jak se člověk ve svém oblečení

cítí. Řada z nich také zastává názor, že je zbytečně drahé a že i to neznačkové může být hezké a kvalitní.

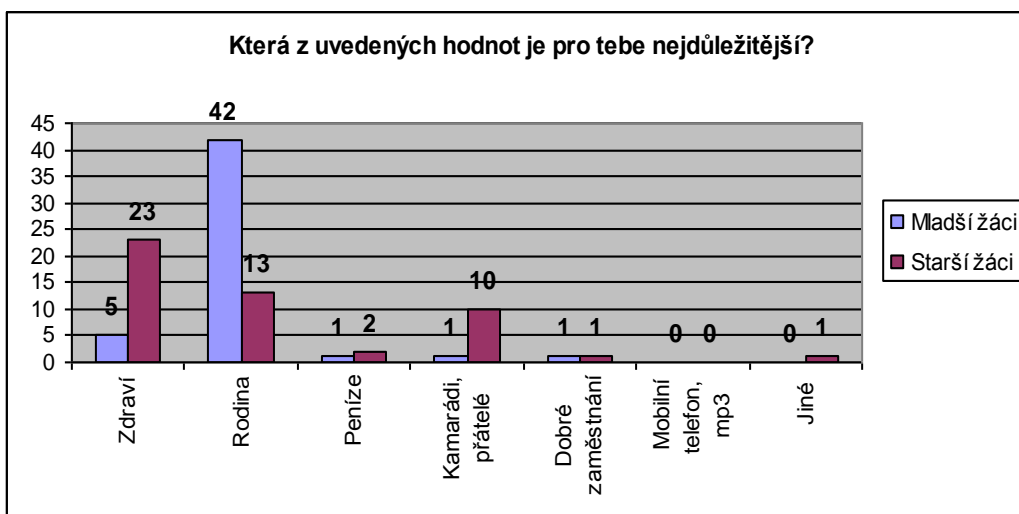
Naopak mít značkové oblečení je důležité pro 14 respondentů (6 mladších žáků a 8 starších žáků). Překvapilo mě, že z 6 mladších žáků je to důležité pro 5 chlapců. Ti svoji volbu zdůvodňovali především tím, že chtějí být „IN“ a chtějí se líbit holkám; pro jednoho z nich je značkové oblečení vizitkou, že není „sociální případ“. Starší žáci se odvolávali zejména na lepší kvalitu a stylovost značkového oblečení; jedna žákyně uvedla, že pro ni je mít značkové oblečení více zvykem než potřebou.

Otázka č. 6 – Která z uvedených hodnot je pro tebe nejdůležitější?

Tabulka č. 5

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Zdraví	5	23	28
Rodina	42	13	55
Peníze	1	2	3
Kamarádi, přátelé	1	10	11
Dobré zaměstnání	1	1	2
Mobilní telefon, mp3	0	0	0
Jiné – zanechat po sobě odkaz pro budoucí generace	0	1	1

Grafické znázornění tabulky č. 5

Komentář k tabulce č. 5

Z hlediska celkového počtu respondentů je nejdůležitější hodnotou rodina (55 respondentů) a zdraví (28 respondentů). Porovnáme-li ovšem jejich pořadí u obou skupin respondentů, objeví se podstatný rozdíl. Zatímco pro většinu mladších žáků (42 respondentů) je nejdůležitější hodnotou rodina a hodnota zdraví se u nich umístila s výrazným odstupem na druhém místě (5 respondentů), starší žáci to celkově vnímají opačně. Hodnotu zdraví vnímá jako nejdůležitější 23 respondentů, hned za ní pak následuje hodnota rodiny (13 respondentů). Starší žáci často doložili tuto volbu tvrzením, že pokud je člověk zdravý, může mít všechny ostatní nabízené hodnoty. Stejně jako zdraví a rodina jsou pro starší žáky velmi důležití kamarádi, přátelé (11 respondentů).

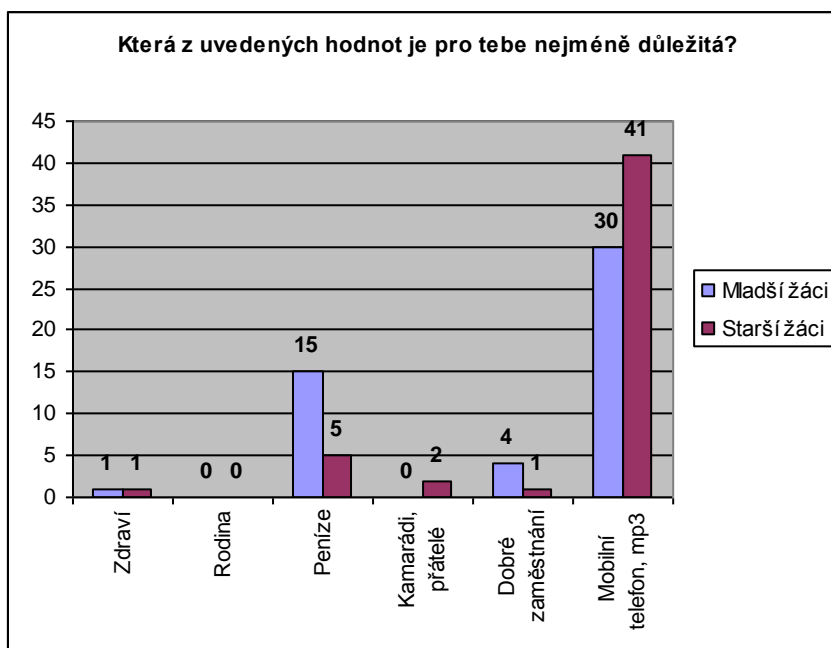
Pouze ojediněle jsou jako nejdůležitější vnímány hodnoty peníze a dobré zaměstnání. Pro jednoho staršího žáka je nejdůležitější, aby po sobě zanechal odkaz pro budoucí generace.

Otázka č. 7 – Která z uvedených hodnot je pro tebe nejméně důležitá?

Tabulka č. 6

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Zdraví	1	1	2
Rodina	0	0	0
Peníze	15	5	20
Kamarádi, přátelé	0	2	2
Dobré zaměstnání	4	1	5
Mobilní telefon, mp3	30	41	71

Grafické znázornění tabulky č. 6

Komentář k tabulce č. 6

Nejméně důležitou hodnotu má pro většinu respondentů mobilní telefon a mp3 (celkem 71 respondentů), na druhém místě v pořadí nejmenší důležitosti se s velkým odstupem ocitly peníze (20 respondentů), i když nedůležité jsou především pro mladší žáky (15 respondentů). Hodnota dobrého zaměstnání není důležitá pro 4

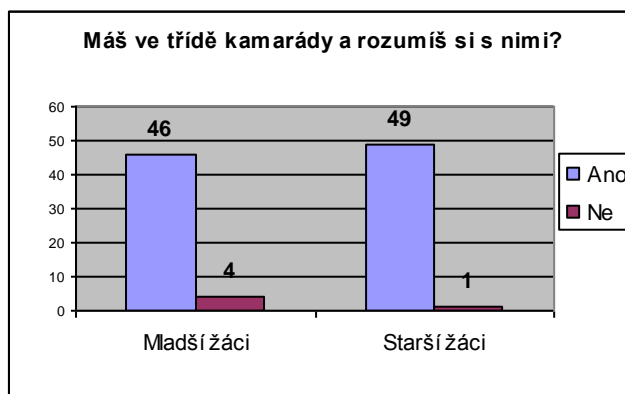
mladší žáky, což je vzhledem k jejich věku celkem pochopitelné. Překvapilo mě, že hodnotu zdraví považují za nejméně důležitou ze všech nabízených dva žáci.

Otázka č. 8 – Máš ve třídě kamarády a rozumíš si s nimi?

Tabulka č. 7

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	46	49	95
Ne	4	1	5

Grafické znázornění tabulky č. 7

Komentář k tabulce č. 7

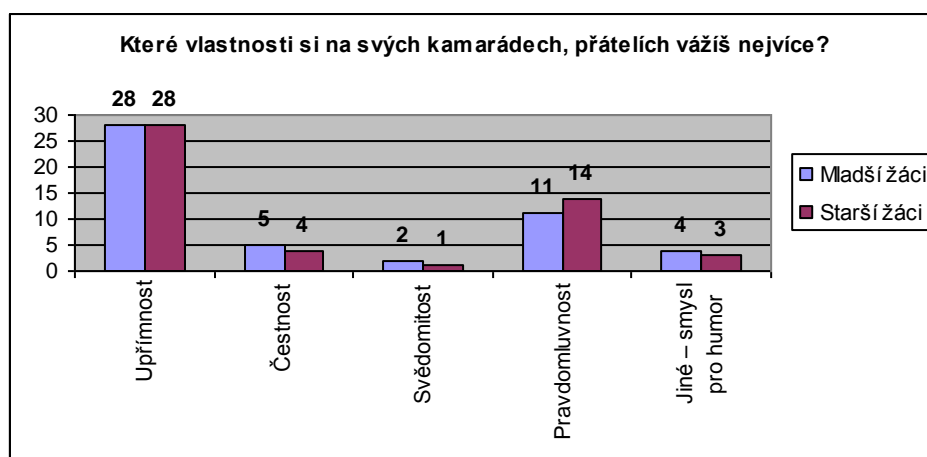
Z celkového počtu všech respondentů kladně odpovědělo na tuto otázku 95 žáků (46 mladších žáků a 49 starších žáků). Těch, kteří ve třídě kamarády nemají nebo si se spolužáky nerozumí, bylo celkem 5 (4 mladší žáci a 1 starší žák). Všichni svou odpověď zdůvodňovali tím, že se jim ostatní posmívají; jedna mladší žákyně uvedla, že se proti ní ostatní spolčili již v první třídě a tento stav trvá dosud.

Otázka č. 9 – Které vlastnosti si na svých kamarádech, přátelích vážíš nejvíce?

Tabulka č. 8

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Upřímnost	28	28	56
Čestnost	5	4	9
Svědomitost	2	1	3
Pravdomluvnost	11	14	25
Jiné – smysl pro humor	4	3	7

Grafické znázornění tabulky č. 8

Komentář k tabulce č. 8

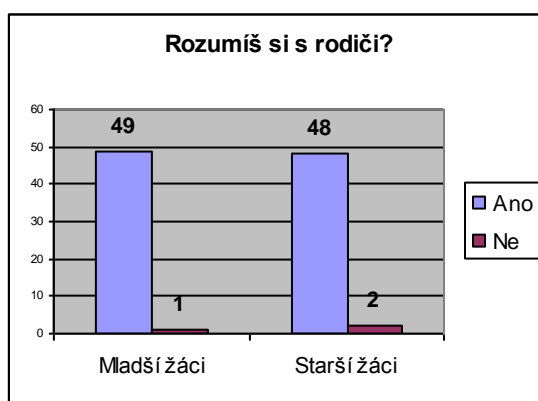
Většina respondentů si bez ohledu na svůj věk nejvíce u svých kamarádů a přátel cení upřímnosti (56 respondentů) a pravdomluvnosti (25 respondentů), dále pak čestnosti (9 respondentů) a smyslu pro humor (7 respondentů). Svědomitost jako nejvíce důležitou vlastnost kamarádů a přátel označili 3 respondenti. Na pořadí nejvíce oceňovaných vlastností se shodly obě dvě skupiny respondentů.

Otázka č. 10 – Rozumíš si s rodiči?

Tabulka č. 9

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	49	48	97
Ne	1	2	3

Grafické znázornění tabulky č. 9

Komentář k tabulce č. 9

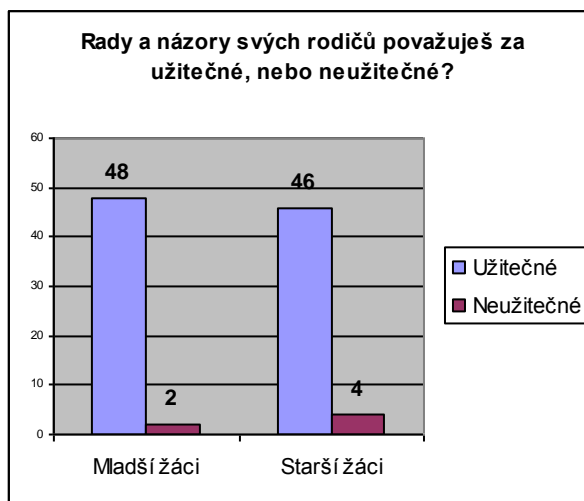
Se svými rodiči si rozumí celkem 97 respondentů (49 mladších žáků a 48 starších žáků), naopak si s rodiči nerozumí 3 respondenti (1 mladší žák a 2 starší žáci). Mladší žák uvedl, že neví, proč si s nimi nerozumí; dva starší žáci označili za příčinu neshod problémy v rodině, které ale podle jejich názoru nesouvisí s jejich vlastním chováním.

Otázka č. 11 – Rady a názory svých rodičů považuješ za užitečné, nebo neužitečné?

Tabulka č. 10

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Užitečné	48	46	94
Neužitečné	2	4	6

Grafické znázornění tabulky č. 10

Komentář k tabulce č. 10

94 respondentů (48 mladších žáků a 46 starších žáků) považuje rady a názory svých rodičů za užitečné a obě dvě skupiny svoji odpověď zdůvodňují shodně. Rodiče jsou pro ně těmi staršími, a proto zkušenějšími, říkají jim, co je pro ně dobré a správné či naopak, protože to se svými potomky myslí nejlépe. Jejich rady a názory žákům mnohokrát pomohly se rozhodnout, a pokud udělali něco jinak než dle rodičovských rad, často „to“ dopadlo špatně. Především mladší žáci o užitečnosti jejich rad a názorů nepochybuje, neboť podle nich mají rodiče vždy pravdu.

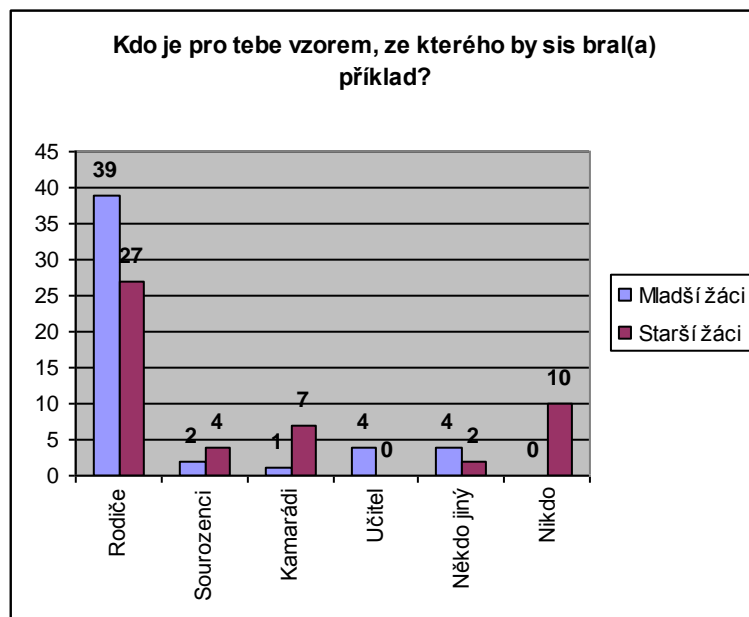
Za neužitečné považuje rady a názory svých rodičů celkem 6 respondentů (2 mladší žáci a 4 starší žáci), kteří bohužel svoji odpověď nijak nezdůvodnili.

Otázka č. 12 – *Kdo je pro tebe vzorem, ze kterého by sis bra (a) příklad?*

Tabulka č. 11

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Rodiče	39	27	65
Sourozenci	2	4	6
Kamarádi	1	7	8
Učitel	4	0	4
Někdo jiný	4	2	6
Nikdo	0	10	10

Grafické znázornění tabulky č. 11

Komentář k tabulce č. 11

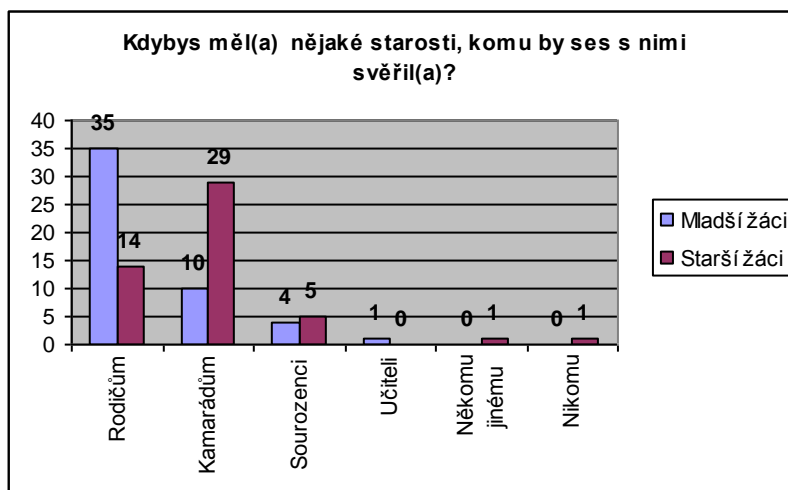
Z celkového počtu všech respondentů jich 65 považuje za vzor, ze kterého by si brali příklad, své rodiče. Tak to vnímá 39 mladších žáků a 27 starších žáků. Sourozence označilo za svůj vzor celkem 6 žáků (2 mladší žáci a 4 starší žáci); kamarády 8 žáků (z tohoto počtu ale pouze 1 mladší žák), učitele považují za vzor 4 mladší žáci a nikoho nemá za vzor 10 starších žáků. Položku „někdo jiný“ označilo celkem 6 žáků. Jeden mladší žák považuje za svůj vzor Michaela Jacksona, druhý fotbalisty; jedna mladší žákyně si bere příklad ze své sestřenice, druhá z baletní mistryně Darji Klimentové. Podobně jeden starší žák má vzor ve svém strýci, pro toho druhého je vzorem Albert Einstein.

Otázka č. 13 – Kdybys měl(a) nějaké starosti, komu by ses s nimi svěřil(a)?

Tabulka č. 12

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Rodičům	35	14	49
Kamarádům	10	29	39
Sourozenci	4	5	9
Učiteli	1	0	1
Někomu jinému deníčku	0	1	1
Nikomu	0	1	1

Grafické znázornění tabulky č. 12

Komentář k tabulce č. 12

V případě nějakého problému by se respondenti obou skupin svěřili nejvíce rodičům (49 respondentů) a kamarádům (39 respondentů). Zásadní rozdíl mezi oběma skupinami respondentů spočívá v tom, že zatímco mladší žáci by se se svými starostmi svěřili především rodičům (35 respondentů), pro starší žáky jsou to v první řadě kamarádi (29 respondentů), na které by se v případě potřeby obrátili. 9

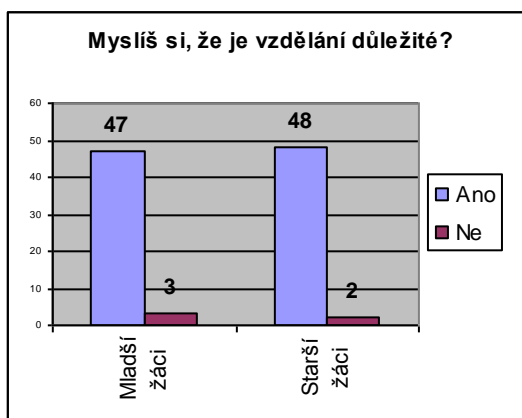
respondentů by se svěřilo s problémy svým sourozencům, jedna mladší žákyně učitelé, jedna starší žákyně by zvolila formu zápisu do deníčku, jeden jediný starší chlapec by si své starosti nechal pro sebe a nesvěřil se nikomu.

Otázka č. 14 – *Myslíš si, že je vzdělání důležité?*

Tabulka č. 13

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	47	48	95
Ne	3	2	5

Grafické znázornění tabulky č. 13

Komentář k tabulce č. 13

95 respondentů (47 mladších žáků a 48 starších žáků) odpovědělo na tuto otázku kladně. Mladší žáci zdůvodňovali své tvrzení tím, že chtějí být chytrí, nechtějí být hloupí, nechtějí skončit „na ulici“; vzdělání jim umožní lepší zaměstnání, větší výdělky, lepší život. Pro dva mladší žáky je vzdělání důležité, protože díky němu lépe užijí svoji budoucí rodinu. Starší žáci považují vzdělání za hodnotu, na které závisí jejich budoucnost, vnímají, že člověk bez vzdělání se dnes hůře uplatní na trhu práce. Jedna starší dívka považuje vzdělání za jedinou životní jistotu.

Naopak pro 5 respondentů (3 mladší žáky a 2 starší žáky) není vzdělání důležité. Bohužel pouze jeden mladší žák své tvrzení zdůvodnil tím, že důležitější je

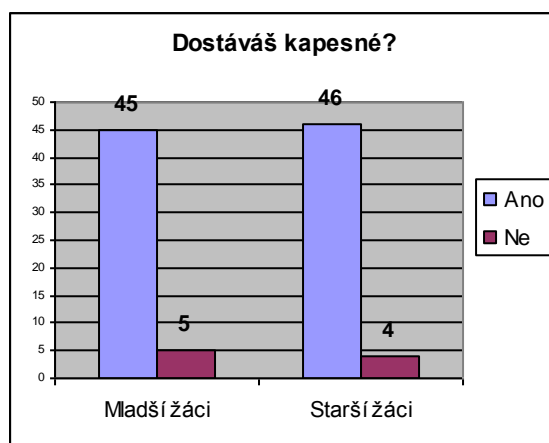
pro něj být zdravý a spokojený než vzdělaný. Ostatní respondenti svoji zápornou odpověď nevysvětlili.

Otázka č. 15 – *Dostáváš kapesné?*

Tabulka č. 14

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	45	46	91
Ne	5	4	9

Grafické znázornění tabulky č. 14

Komentář k tabulce č. 14

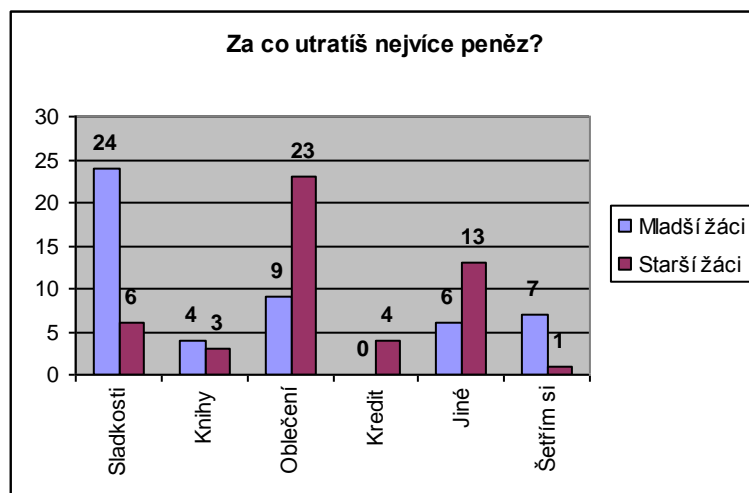
Kladně na tuto otázku odpovědělo celkem 91 respondentů (45 mladších žáků a 46 starších žáků), což znamená, že většina žáků kapesné dostává. Opačně je na tom 9 respondentů (5 mladších žáků a 4 starší žáci), kteří kapesné nedostávají.

Otázka č. 16 – Za co utratíš nejvíce peněz?

Tabulka č. 15

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Sladkosti	24	6	30
Knihy	4	3	7
Oblečení	9	23	32
Kredit	0	4	4
Jiné	6	13	19
Šetřím si	7	1	8

Grafické znázornění tabulky č. 15

Komentář k tabulce č. 15

Vzhledem k výraznému rozdílu mezi oběma skupinami respondentů nebudu tuto otázku komentovat z hlediska celkového počtu žáků a budu se věnovat každé skupině zvlášť.

Mladší žáci utratí nejvíce peněz za sladkosti (24 respondentů), s odstupem se na druhém místě umístila útrata za oblečení (9 respondentů), což mě, musím se přiznat, překvapilo. Nevzpomínám si totiž, že by mé dvě vlastní děti v tomto věku věnovaly největší část svého kapesného za to, aby si koupily něco na sebe. Tato priorita se u nich projevila až v období dospívání. 7 respondentů své kapesné

neutrácí, ale naopak si peníze šetří; 6 respondentů využilo nabídnuté možnosti „jiné“ a uvedlo, že nejvíce peněz utratí za dárky (2 žáci), hry na PC (2 žáci) a hračky (2 žáci). 4 respondenti si za své kapesné kupují knihy.

Starší žáci utratí většinu svého kapesného za oblečení (23 respondentů), výrazně převažují dívky (tuto položku jich označilo 22). Na druhém místě se umístila kategorie „jiné“, kterou označilo 13 respondentů a uvedlo, že nejvíce peněz vydají za dárky (3 respondenti); zájmy – PC hry, CD, sběratelské potřeby (3 respondenti); za zábavu – kino, koncerty, zoologická zahrada (5 respondentů); 2 žákyně utratí nejvíce peněz za cigarety. Kredit stojí nejvíce peněz 4 respondenty, za knihy vydají většinu kapesného 3 respondenti. Pouze jedna jediná dívka uvedla, že získané peníze neutrácí, ale spoří.

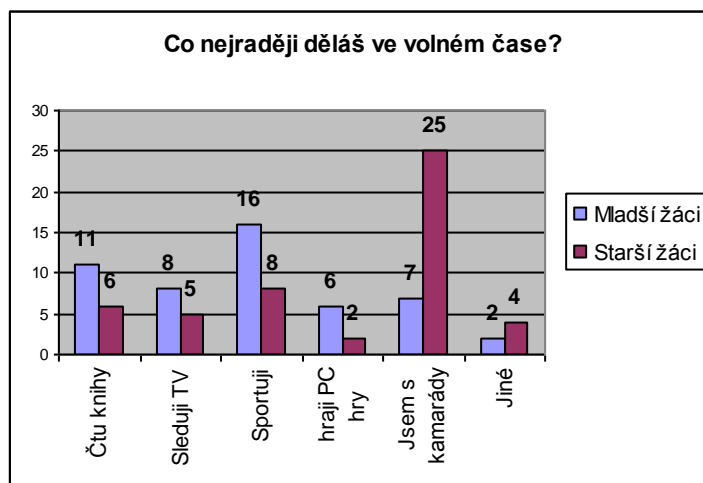
Na tuto otázku odpovědělo i 9 respondentů, kteří u předešlé otázky uvedli, že kapesné nedostávají. Předpokládám tedy, že od rodičů dostávají peníze, pokud si jim o ně řeknou.

Otázka č. 17 – Co nejraději děláš ve volném čase?

Tabulka č. 16

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Čtu knihy	11	6	17
Sleduji TV	8	5	13
Sportuji	16	8	24
hraji PC hry	6	2	8
Jsem s kamarády	7	25	32
Jiné	2	4	6

Grafické znázornění tabulky č. 16

Komentář k tabulce č. 16

Nejčastější volnočasovou aktivitou respondentů je z hlediska celkového počtu aktivita „jsem s kamarády“. Tuto možnost označilo celkem 32 respondentů, z toho ale pouze 7 mladších žáků. Pro 25 starších žáků je tato aktivita prioritní. Výrazný rozdíl v odpovědích se tak projevil až při porovnání obou skupin dotazovaných.

Na druhé místo se zařadila aktivita „sportuji“, kterou označilo celkem 24 respondentů (16 mladších žáků a 8 starších žáků). Při porovnání obou skupin dotazovaných je výsledek opačný než u první aktivity.

Velmi mile mě překvapilo umístění aktivity „čtu knihy“ na třetím místě. Tuto možnost označilo celkem 17 respondentů (11 mladších žáků a 6 starších žáků). V rámci porovnání obou skupin je tato aktivita bližší mladším žákům.

Televizi sleduje nejraději ve volném čase 13 respondentů (8 mladších žáků a 5 starších žáků), počítačové hry upřednostňuje 8 respondentů (6 mladších žáků a 2 starší žáci). Zajímavým poznatkem pro mě bylo porovnání aktivity „hraji počítačové hry“ z hlediska pohlaví, neboť ji označili pouze chlapci.

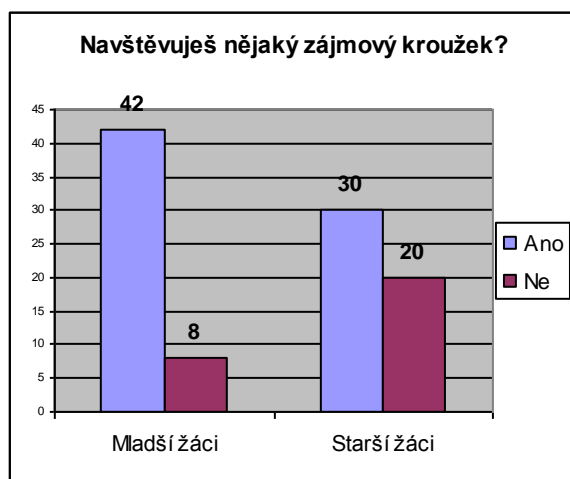
Respondentů, kteří označili aktivitu „jiné“, bylo celkem 6 (2 mladší žáci a 4 starší žáci). Mezi tyto aktivity se patří rukodělné práce, relaxování, hra na hudební nástroj; 3 starší žáci uvedli, že nejraději pracují na počítači, ale nehrají PC hry.

Otázka č. 18 – Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

Tabulka č. 17

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	42	30	72
Ne	8	20	28

Grafické znázornění tabulky č. 17

Komentář k tabulce č. 17

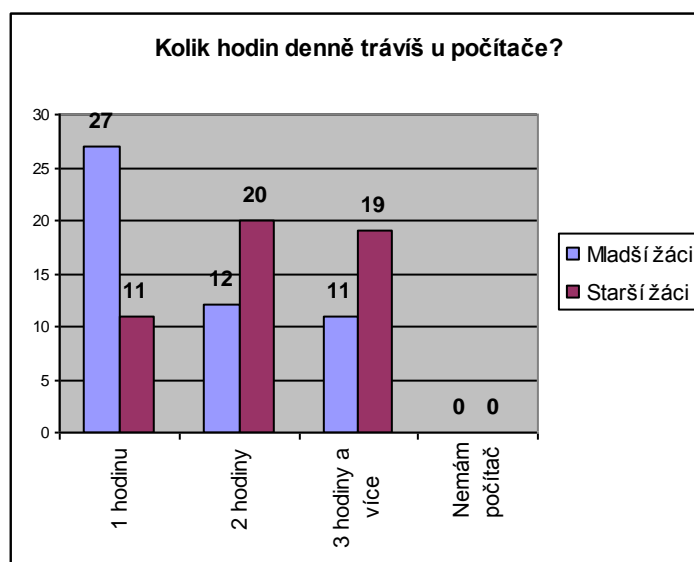
Zájmové kroužky navštěvuje celkem 72 respondentů (42 mladších žáků a 30 starších žáků). Jedná se především o kroužky sportovní, hudební, pěvecké, taneční a výtvarné. 28 respondentů (8 mladších žáků a 20 starších žáků) nenavštěvuje žádný zájmový kroužek. Nejčastějším zdůvodněním záporné odpovědi bylo to, že nemají zájem, nabídka kroužků ve škole je pro ně nezajímavá, chodí raději ven. Starší žáci často uváděli, že mají mnoho učení, a proto na zájmové kroužky nemají čas.

Otázka č. 19 – Kolik hodin denně trávíš u počítače?

Tabulka č. 18

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
1 hodinu	27	11	38
2 hodiny	12	20	32
3 hodiny a více	11	19	30
Nemám počítač	0	0	0

Grafické znázornění tabulky č. 18

Komentář k tabulce č. 18

Z hlediska celkového počtu respondentů jsou výsledky vyrovnané. 38 respondentů tráví u počítače 1 hodinu denně, 32 respondentů 2 hodiny a 30 respondentů 3 a více hodin. Rozdíl se projeví opět v případě, kdy porovnáme obě skupiny dotazovaných. 27 mladších žáků uvedlo, že u počítače tráví denně 1 hodinu (5 z nich svou odpověď doplnilo o informaci, že je to méně než 1 hodinu, často po dohodě s rodiči jen hodinu týdně), 12 mladších žáků tráví u počítače 2 hodiny a 11 mladších žáků (9 chlapců a 2 dívky) 3 a více hodin.

U starších žáků je to naopak. 11 z nich pracuje s počítačem 1 hodinu denně, 20 žáků 2 hodiny a 19 žáků (5 chlapců a 14 dívek) tráví u počítače 3 a více hodin.

Z tabulky také vyplynulo, že všichni respondenti mají počítač a využívají jej.

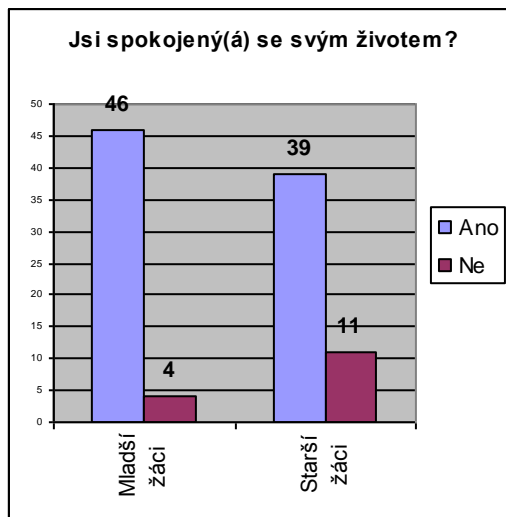
Na základě odpovědí z dotazníku jsem se pokusila u 30 respondentů, kteří tráví u počítače denně 3 a více hodin, porovnat poměr chlapců a dívek a zjistila jsem, že počet dívek mírně převažuje. Zatímco dívky označily tuto variantu v 16 případech, chlapců bylo celkem 14. Velký rozdíl se ale projevil při porovnání poměru chlapců a dívek v každé skupině respondentů. U mladších žáků je výsledný poměr chlapců a dívek 9 : 2, u starších žáků 5 : 14.

Otázka č. 20 – *Jsi spokojený(á) se svým životem?*

Tabulka č. 19

	Mladší žáci	Starší žáci	Celkem
Ano	46	39	85
Ne	4	11	15

Grafické znázornění tabulky č. 19

Komentář k tabulce č. 19

Většina dotazovaných je se svým životem spokojená. Kladně odpovědělo na tuto otázku celkem 85 respondentů (46 mladších žáků a 39 starších žáků), počet

mladších žáků mírně převažoval. Svoji odpověď nejčastěji zdůvodňovali tím, že mají vše, co potřebují, nic jim nechybí, mají skvělou rodinu a kamarády, dělají, co je baví, jsou zdraví, daří se jim ve škole.

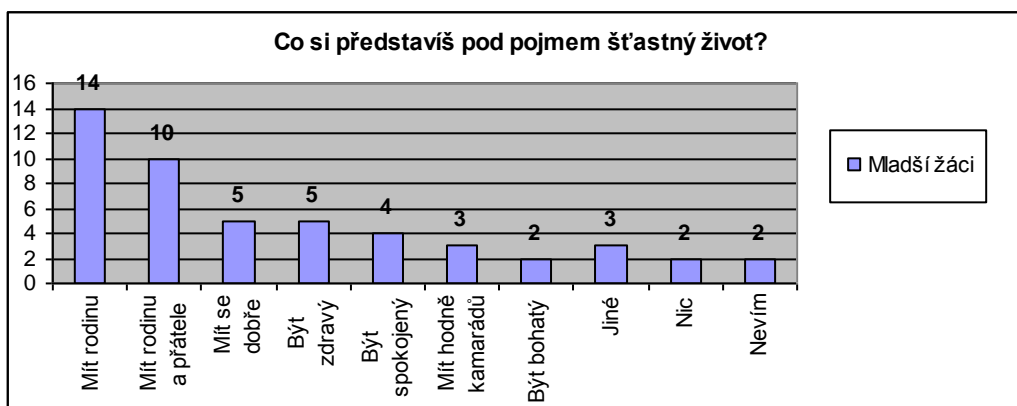
15 respondentů (4 mladší žáci a 11 starších žáků) odpovědělo, že se svým životem spokojeni nejsou. Jeden mladší žák neví proč, je prostě nespokojený; druhý proto, že musí chodit do školy; třetí díky tomu, že hodně zlobí a poslední kvůli rodičům, kteří jsou na něj zlí. Většina starších žáků nechtěla svoji volbu zdůvodňovat, ti „odvážnější“ odpověděli, že je to kvůli problémům v rodině; jedna žákyně si nepřipadá užitečná a chtěla by ve svém životě mnoho věcí změnit; dva chlapce trápí neopětovaná láska.

Otázka č. 21 – Co si představíš pod pojmem šťastný život?

Tabulka č. 20 A – Mladší žáci

Mít rodinu	14
Mít rodinu a přátele	10
Mít se dobře	5
Být zdravý	5
Být spokojený	4
Mít hodně kamarádů	3
Být bohatý	2
Jiné	3
Nic	2
Nevím	2
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 20 A

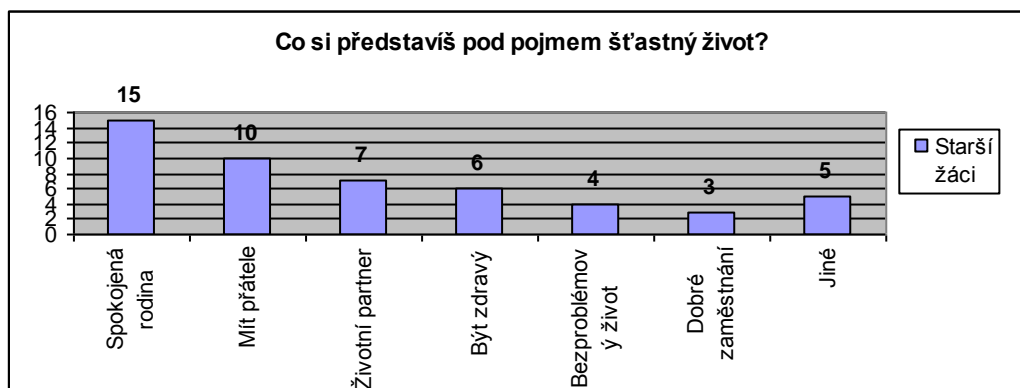
Komentář k tabulce č. 20 A

Mladší žáci si pod pojmem „šťastný život“ představí především mít rodinu, přátele a kamarády. Takto odpovědělo celkem 27 respondentů. Pro 5 respondentů znamená „šťastný život“ mít se dobře, pro dalších 5 být zdravý, 4 žáci odpověděli na tuto otázku být bohatý. Odpovědi 3 žáků jsem zařadila do kategorie jiné – pro jednoho z nich znamená „šťastný život“ nebýt hladový, pro druhého život bez problémů, třetí žák si pod tímto pojmem představuje hodně zábavy. Pro 2 respondenty pojem „šťastný život“ neznámá nic, 2 žáci odpověděli, že neví.

Tabulka č. 20 B – Starší žáci

Spokojená rodina	15
Mít přátele	10
Životní partner	7
Být zdravý	6
Bezproblémový život	4
Dobré zaměstnání	3
Jiné	5
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 20 B

Komentář k tabulce č. 20 B

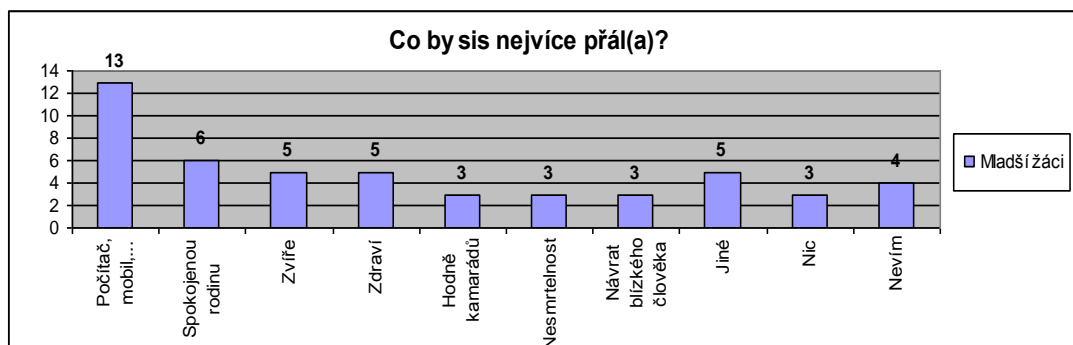
Stejně jako u mladších žáků je i pro ty starší představa „šťastného života“ spojená se spokojenou rodinou (15 respondentů), přáteli (10 respondentů) a zdravím (6 respondentů). Na rozdíl od nich však starší žáci uvádějí také životního partnera (7 respondentů) a dobré zaměstnání (3 respondenti), což je vzhledem k vývojové fázi, ve které se nacházejí logické, a tento rozdíl se projeví i v některých odpovědích na následující otázku. Pro 4 žáky je pojem „šťastný život“ synonymem bezproblémového života, odpovědi 5 respondentů jsem zařadila do kategorie „jiné“. Tito žáci si pod pojmem „šťastný život“ představují klid a pohodu, finanční zabezpečení, hodně lásky, splnění všech přání a být spokojený sám se sebou.

Otázka č. 22 – Co by sis nejvíce přál(a)?

Tabulka č. 21 A – Mladší žáci

Počítač, mobil, playstation,...	13
Spokojenou rodinu	6
Zvíře	5
Zdraví	5
Hodně kamarádů	3
Nesmrtelnost	3
Návrat blízkého člověka	3
Jiné	5
Nic	3
Nevím	4
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 21 A

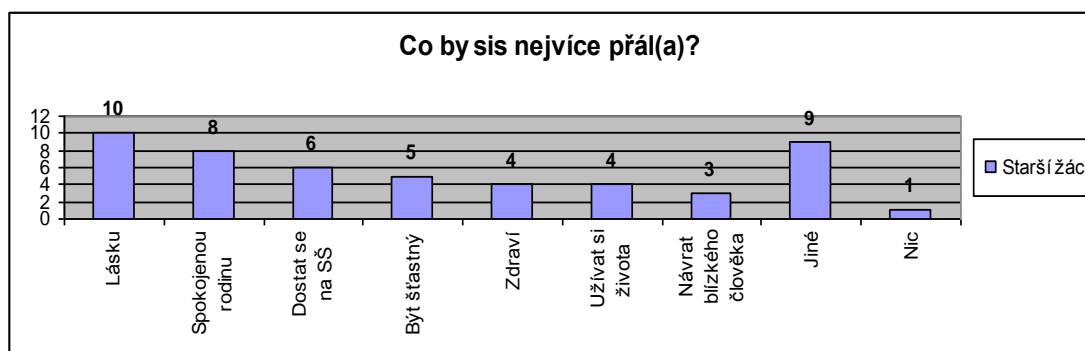
Komentář k tabulce č. 21 A

Podobně jako na předešlou otázku jsem i v tomto případě dostala široké spektrum odpovědí, a proto jsem se je pokusila kategorizovat (viz tabulka výše). Jednotlivá přání se pohybují v rozpětí od materiálních až po duchovní, od těch splnitelných až po přání nesplnitelná. 13 respondentů si nejvíce přeje předměty pro zábavu, nejčastěji se jedná o mobilní telefon (5 žáků), vlastní počítač (2 žáci), playstation (3 žáci), ale i o nové počítačové hry (2 žáci) a koloběžku (1 žák). Velkým přáním pro 6 respondentů je spokojená a úplná rodina, pro dalších 5 žáků je to zdraví (nejen jejich vlastní, ale i zdraví jejich blízkých), 3 dotazovaní si přejí mít více kamarádů. 5 žáků by si nejvíce přálo zvíře (3 žáci koně, 1 psa a 1 slona). Nesmrtelnost je největším přáním pro 3 žáky, stejný počet si jich přeje návrat blízkého člověka. Odpovědi 5 respondentů jsem zařadila do kategorie jiné – jeden žák si nejvíce přeje být právníkem, druhý cestovat, třetí bydlet u moře; jedna žákyně touží být slavnou primabalerínou, ta druhá mít hodného bratra. 3 respondenti odpověděli na zadanou otázku, že si nepřejí nic, neboť vše mají; 4 žáci odpověděli, že neví. Z některých odpovědí je patrné, jaký vliv mají prožité zkušenosti či zájmy na hodnotový systém člověka.

Tabulka č. 21 B – Starší žáci

Lásku	10
Spokojenou rodinu	8
Dostat se na SŠ	6
Být šťastný	5
Zdraví	4
Užívat si života	4
Návrat blízkého člověka	3
Jiné	9
Nic	1
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 21 B

Komentář k tabulce č. 21 B

Naprostá většina přání starších žáků směřuje do nemateriální sféry a opět zde nalezneme rozdíl mezi nimi a mladšími žáky. Starší žáci by si nejvíce přáli lásku (10 respondentů) a vedle spokojené rodiny (8 respondentů) i dostat se na vybranou střední školu (6 respondentů). Spokojená rodina je důležitá i pro mladší žáky, stejně jako zdraví, které by si nejvíce přáli i 4 starší žáci. Být šťastný si přeje 5 respondentů, 4 si chtějí užívat života, 3 žáci by si přáli návrat blízkého člověka. Jedna žákyně si nepřeje nic, protože vše, co chtěla, dostala k Vánocům. 9 respondentů projevilo specifická přání, a proto jsem je zařadila do skupiny „jiné“.

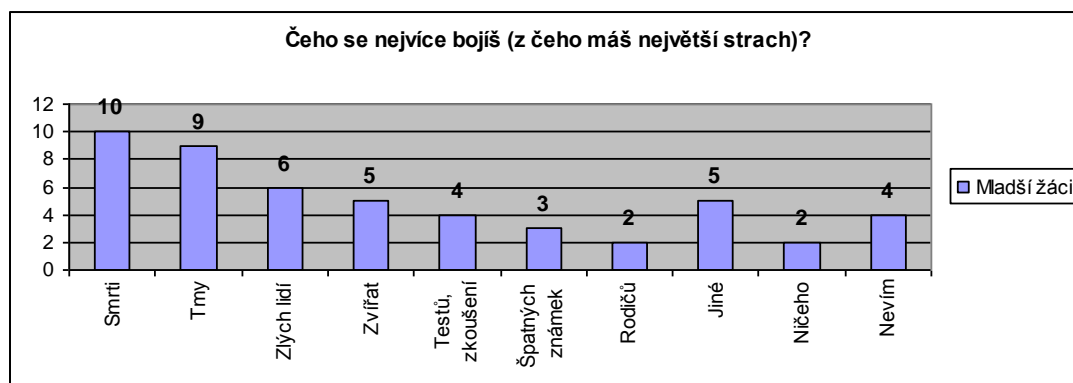
Tito žáci by si nejvíce přáli cestovat, mít dlouhý život, dostat vlastního koně, dosáhnout úspěchů, vlastnit nový počítač, nemít starosti, mít volnost, hrát profesionálně fotbal a změnit historii.

Otázka č. 23 – Čeho se nejvíce bojíš (z čeho máš největší strach)?

Tabulka č. 22 A – Mladší žáci

Smrti	10
Tmy	9
Zlých lidí	6
Zvířat	5
Testů, zkoušení	4
Špatných známek	3
Rodičů	2
Jiné	5
Ničeho	2
Nevím	4
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 22 A

Komentář k tabulce č. 22 A

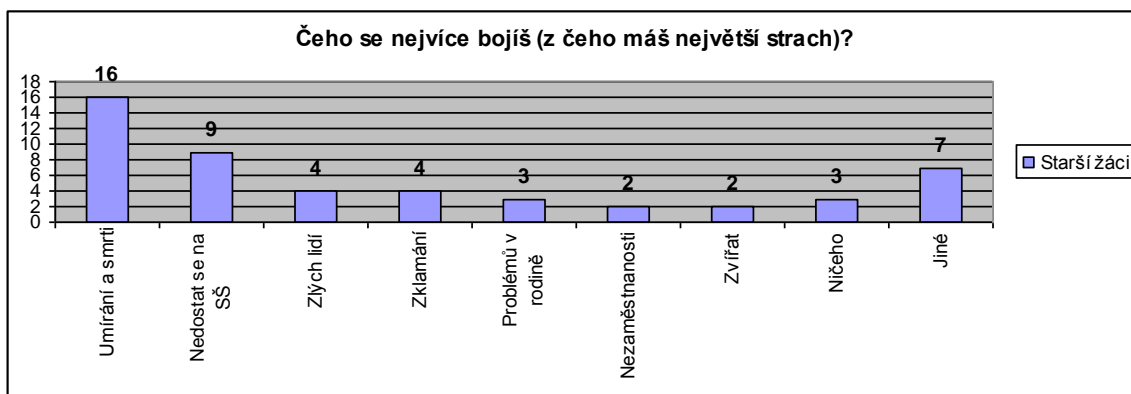
Největšími „strašáky“ jsou pro děti mladšího školního věku smrt a tma. Ze smrti má strach 10 respondentů (ze své vlastní i svých blízkých), tmu označilo 9 respondentů (většinou se jednalo o tmu bez konkretizace; jeden žák uvedl, že se obává tmy ve sklepech). 6 dotazovaných se bojí „zlých“ lidí, 5 žáků má strach ze

zvířat, především z pavouků a hadů. Z testů a zkoušení mívají obavu 4 žáci, strach ze špatných známek 3 žáci a 2 dotazovaní se velmi bojí svých rodičů. „Nebojsové“ se mezi mladšími respondenty našli dva, 4 žáci na tuto otázku odpověděli, že neví.

Tabulka č. 22 B – Starší žáci

Umírání a smrti	16
Nedostat se na SŠ	9
Zlých lidí	4
Zklamání	4
Problémů v rodině	3
Nezaměstnanosti	2
Zvířat	2
Ničeho	3

Grafické znázornění tabulky č. 22 B

Komentář k tabulce č. 22 B

Nejvíce se starší žáci bojí umírání a smrti. Takto odpovědělo 16 respondentů, řada z nich ještě uvedla, že se bojí smrti nejen své vlastní, ale především svých blízkých. Na druhém místě skončila položka „nedostat se na střední školu“, kterou uvedlo 9 respondentů. Ze zlých lidí mají strach 4 respondenti, stejný počet se obává zklamání v tom smyslu, že buď zklamou oni někoho či v něčem, nebo že je zklame někdo pro ně důležitý. Problémů v rodině se obávají 3 respondenti, strach z nezaměstnanosti projeví 2 respondenti, 2 žáci se nejvíce bojí zvířat, konkrétně pavouků a hadů. 3 dotazovaní nemají strach z ničeho, obavy 7 žáků jsem zařadila do

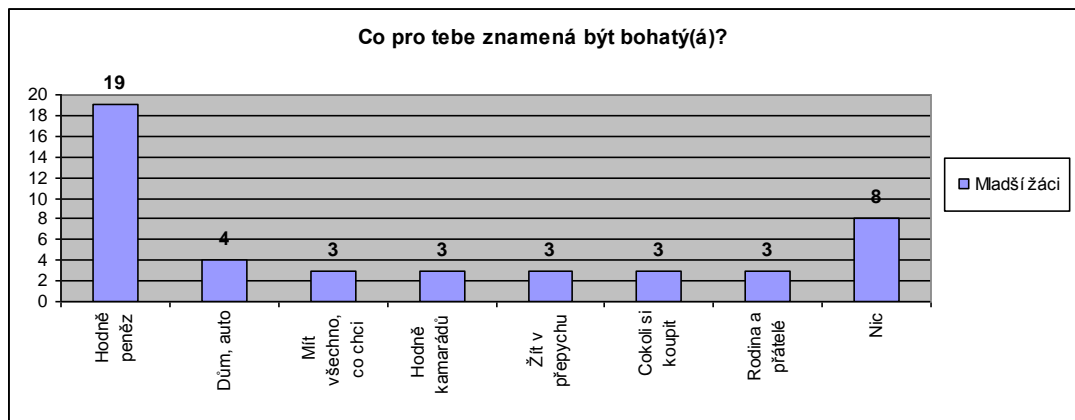
kategorie „jiné“. Tito žáci se individuálně bojí výšek, neúspěchu, špatných známek, hlupáků, nejistoty, samoty a teroristického útoku.

Otázka č. 24 – Co pro tebe znamená být bohatý(á)?

Tabulka č. 23 A – Mladší žáci

Hodně peněz	19
Dům, auto	4
Mít všechno, co chci	3
Hodně kamarádů	3
Žít v přepychu	3
Cokoli si koupit	3
Rodina a přátelé	3
Nic	8
Nevím	4
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 23 A

Komentář k tabulce č. 23 A

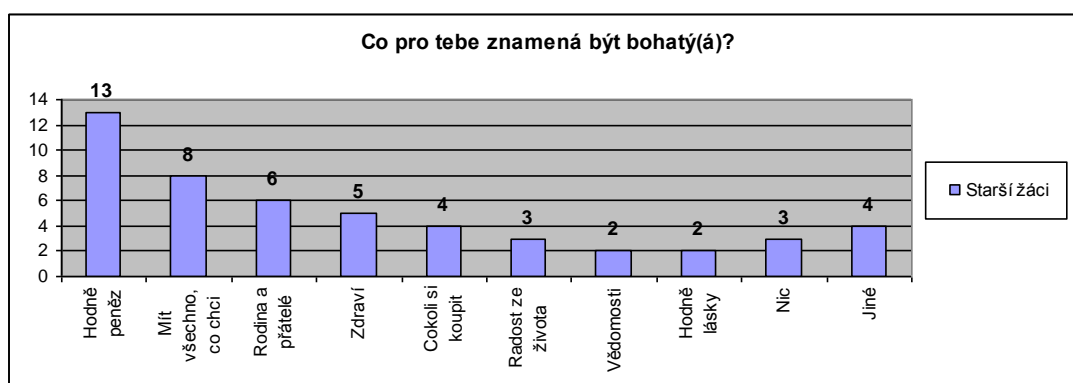
Pro většinu mladších žáků je pojem „být bohatý“ spojen s penězi a materiálními věcmi. 19 respondentů si pod tímto pojmem představuje mít hodně peněz, 4 respondenti vlastnit dům a auto, 3 respondenti se domnívají, že „být bohatý“ znamená cokoli si koupit a 3 žáci odpověděli žít v přepychu. U 3 dotazovaných, kteří na tuto otázku odpověděli mít všechno, co chci, nemohu dostatečně posoudit, zda mají na mysli i nemateriální věci. Mohu se však domnívat, že ano, neboť pro několik

dalších respondentů pojem „být bohatý“ představují skutečnosti, které si za peníze koupit nelze. Pro 3 žáky tento pojem znamená mít rodinu a přátele, pro jiné 3 žáky mít hodně (více) kamarádů. 4 žáci na tuto otázku odpověděli, že neví. Pro 8 respondentů neznámá „být bohatý“ nic v tom smyslu, že to pro ně nic neznámá, není to pro ně důležité, nemá to pro ně význam.

Tabulka č. 23 B – Starší žáci

Hodně peněz	13
Mít všechno, co chci	8
Rodina a přátele	6
Zdraví	5
Cokoli si koupit	4
Radost ze života	3
Vědomosti	2
Hodně lásky	2
Nic	3
Jiné	4
Celkem	50

Grafické znázornění tabulky č. 23 B

Komentář k tabulce č. 23 B

Podobně jako u mladších žáků spojuje polovina starších žáků význam pojmu „být bohatý“ především s penězi. 13 respondentů si pod tímto pojmem představuje mít hodně peněz, 8 respondentů mít všechno, co chtějí a 4 respondenti cokoli si koupit. Naopak pro 6 respondentů znamená „být bohatý“ mít rodinu a přátele, 5

žákům se pod tímto pojmem vybaví zdraví, 3 uvedli, že „být bohatý“ pro ně znamená mít radost ze života. Mít vědomosti, to je bohatství pro 2 respondenty, stejný počet žáků si pod tímto pojmem představuje hodně lásky. 4 respondenti zůstali ve svých představách osamoceni, takže jsem je zařadila do kategorie jiné. Tito žáci si pod pojmem „být bohatý“ představují mít majetek, mít moc, mít možnosti a pomáhat ostatním. Pro 3 respondenty pojem „být bohatý“ neznamená nic. Domnívám se, že to pro ně není důležité, stejně jako pro některé mladší žáky (viz Komentář k tabulce č. 23 A).

4.2 Diskuse

Porovnám-li vlastní výsledky šetření s výsledky uvedenými v literatuře, musím konstatovat, že jsou ve shodě. Ať už se to týká informací, které jsem získala při studiu a zpracování druhé kapitoly této práce (viz Vývojová období), nebo v rámci porovnání výsledků s výzkumy Petra Saka (2000, 2004).

Z hlediska vývojové psychologie se mi potvrdilo například tvrzení, že pro mladší žáky je jejich školní úspěšnost důležitá především proto, aby udělali radost svým blízkým (rodičům, prarodičům), zatímco starší žáci ji spojují s budoucím uplatněním. Mladší žáci chodí do školy rádi i kvůli paní učitelce, starší žáci hlavně kvůli kamarádům. Pro mladší žáky jsou nejdůležitějšími osobami rodiče, těm by se v případě potřeby svěřili téměř všichni, starší žáci vidí své vzory i jinde než v rodině a se svými starostmi by se svěřili spíše kamarádům než rodičům. Starší žáci do svých přání zařazovali lásku ve smyslu najít si přítelkyni/přítele, mladší žáci po ní zatím ještě netouží. Sak (2004) říká, že hodnota lásky je závislá na životní fázi a ve výzkumech je nejdůležitější pro mládež ve věku 15 – 18 let.

Kromě prací zabývajících se mladším a starším školním věkem z hlediska vývojové psychologie jsem porovnávala výsledky své práce s výsledky empirických výzkumů Petra Saka. Jediným problémem pro mě bylo to, že jeho výzkumy hodnotových orientací zahrnovaly mládež od patnácti let výše. Nemohu tedy samostatně posoudit výsledky, které jsem získala od mladších žáků, neboť vlastně nemám s čím srovnávat. Vezmu-li ale v úvahu, že jsem kromě dílčích výsledků v obou skupinách respondentů, získala i celkové výsledky, pak i v tomto případě

musím konstatovat, že se po porovnání s výzkumy P. Saka shodují. Hodnoty zdraví, rodina, přátelé, vzdělání patří stále k těm nejdůležitějším hodnotám v životě dětí a mládeže. Starší žáci připisují největší hodnotu zdraví, uvědomují si totiž, že zdraví je předpokladem všech ostatních aktivit. Pro mladší žáky má největší hodnotu rodina. Stejně jako hodnota lásky je i hodnota peněz závislá na životní etapě. Pro mladší žáky peníze nejsou důležité, u starších žáků jejich význam vzrůstá.

4.3 Závěr

V závěru výzkumné části se budu věnovat stanoveným hypotézám a jejich potvrzení, nebo vyvrácení na základě získaných údajů. Ráda bych zde také uvedla, jaké jsou možnosti využití výsledků výzkumu v praxi.

Stanovené hypotézy a jejich vyhodnocení:

1. Pro starší žáky bude hodnota zdraví důležitější než pro mladší žáky.

U otázky č. 6 – *Která z uvedených hodnot je pro tebe nejdůležitější?* označilo položku *zdraví* 5 mladších žáků a 23 starších žáků. Tato hypotéza byla potvrzena.

2. Pro mladší žáky budou mít peníze menší hodnotu než pro starší žáky.

U otázky č. 7 – *Která z uvedených hodnot je pro tebe nejméně důležitá?* označilo položku *peníze* 15 mladších žáků a 5 starších žáků. Tato hypotéza byla také potvrzena.

3. Mladší žáci se se svými starostmi svěří především rodičům, starší žáci kamarádům.

Na otázku č. 13 – *Kdybys měl(a) nějaké starosti, komu by ses s nimi svěřil(a)?* odpověděli respondenti takto: rodičům by se svěřilo 35 mladších žáků a 14 starších žáků, na kamarády by se obrátilo 10 mladších žáků a 29 starších žáků. Tato hypotéza byla tedy také potvrzena.

4. Mezi staršími žáky, kteří denně tráví u počítače 3 a více hodin, bude více chlapců než děvčat.

U otázky č. 19 – *Kolik hodin denně trávíš u počítače?* označilo položku *3 a více hodin* 5 chlapců a 14 děvčat. Tato hypotéza se nepotvrdila.

5. Nejdůležitější hodnotou bude z hlediska celkového počtu respondentů hodnota rodiny.

U otázky č. 6 – *Která z uvedených hodnot je pro tebe nejdůležitější?* označilo položku *rodina* 42 mladších žáků a 13 starších žáků, celkově tedy 55 respondentů. Tato hypotéza byla potvrzena.

Výsledky, které jsem výzkumem získala, využiji především ve své vlastní pedagogické práci. Jak už jsem uvedla ve třetí části této práce, projeví o výsledky zájem jak vyučující, kteří mi se zadáváním dotazníku pomáhali, tak respondenti. Bylo by jistě zajímavé položit oběma skupinám respondentů otázku, jak si myslí, že na zadané otázky odpovídali jejich spolužáci nebo jak své odpovědi zdůvodňovali. Stejně tak je možno využít výsledky šetření k různým diskusím. Domnívám se, že poslední otevřené otázky by bylo možné využít jako témata ke krátkým úvahám v rámci českého jazyka nebo občanské a rodinné výchovy. Dotazník by mohl pomoci každému pedagogovi, který by chtěl zjišťovat hodnotovou orientaci svých žáků.

Závěr

Téma hodnotové orientace žáků základní školy jsem si vybrala nejen proto, že je velmi aktuální, ale především proto, že mě tato problematika zajímá. Jako učitelka na základní škole se často setkávám s nárůstem rizikového chování dětí a mládeže, především s rostoucí agresivitou, netolerancí k odlišnostem a nerespektováním pravidel.

Chtěla jsem zjistit, co je pro žáky vybrané základní školy v životě skutečně důležité, čeho by se byli ochotni vzdát i jak svoji volbu zdůvodňují. Zajímalo mne, které hodnoty preferují žáci mladšího a staršího školního věku a zda jsou mezi jejich prioritami rozdíly. Zjišťovala jsem jejich vztah ke škole, ke vzdělání i k rodičům, mapovala, jak tráví svůj volný čas, zda jsou se svým životem spokojeni, co si představují pod pojmem šťastný život, co by si nejvíce přáli i to, co pro ně znamená být bohatý.

V teoretické části jsem nastínila problematiku hodnot a hodnocení, zabývala jsem se klasifikací hodnot, vysvětlením pojmů hodnotový žebříček a hodnotová orientace. Závěr první kapitoly obsahoval náhled na hodnotovou výchovu. V druhé kapitole této části jsem se věnovala charakteristice mladšího a staršího školního věku z hlediska vývojové psychologie. S ohledem na téma bakalářské práce jsem se zabývala hlavně psychickým a sociálním vývojem.

V praktické části jsem především prezentovala výsledky dotazníkového šetření, které jsem doložila tabulkami, grafy a komentáři. Díky pečlivé a svědomité práci všech respondentů jsem získala řadu zajímavých odpovědí, které mohu využít ve své práci. Stanovené pracovní hypotézy se mi kromě jedné potvrdily. V závěru této části jsem porovнала výsledky svého šetření s výsledky uvedenými v literatuře.

Velmi mile mě potěšilo zjištění, že většina respondentů navštěvuje školu ráda, mají pozitivní vztah ke vzdělání a uvědomují si jeho důležitost pro život. Jednou z nejvýznamnějších hodnot pro ně představuje rodina, s rodiči si rozumí, jsou pro ně vzorem a jejich rady akceptují, neboť ví, že to s nimi myslí nejlépe.

Dotazníkové šetření mi také potvrdilo, jak jsou některé hodnoty závislé na

životní etapě. Peníze či dobré zaměstnání nejsou pro mladší žáky zdaleka tak důležité jako pro ty starší. Naopak mladší žáci by se se svými starostmi svěřili spíše rodičům, ti starší raději kamarádům. Zdraví jako nejdůležitější hodnotu preferují starší žáci, uvědomují si, že na něm závisí hodnoty ostatní.

Hodnoty jsou závislé i na životních zkušenostech. Zatímco někteří by si nejvíce přáli materiální věci, pro jiné je největším přáním návrat blízkého člověka. Hodnota života jako takového je pro respondenty velmi důležitá, neboť právě smrti se řada z nich nejvíce bojí.

A jak je to s životní spokojeností? Většina respondentů považuje svůj život za spokojený a tuto spokojenost spojují s tím, že mají vše, co potřebují, nic jim nechybí, mají skvělou rodinu a kamarády, dělají, co je baví, jsou zdraví, daří se jim ve škole. Těch, kteří se svým životem spokojeni nejsou, je naštěstí méně.

Použitá literatura

- CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 1.vyd. Olomouc: Votobia, 2004. 424 s. ISBN 80-7220-195-6
- ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X
- DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot: Problémy lidské existence, poznání a hodnocení*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1998. 162 s. ISBN 80-86039-79-X
- DOROTÍKOVÁ, S. O výchově a vzdělání z pohledu axiologie. In PELCOVÁ, N. *Hodnoty a vzdělání: sborník prací kolektivu autorů katedry filozofie a sociálních věd PedF UK*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1997. s. 5-18. ISBN 80-86039-18-8
- EYRE, L., EYRE, R. *Jak naučit děti hodnotám*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 156 s. ISBN 80-7178-360-9
- HANÁKOVÁ, T. *Hodnotová orientace a životní styl současné mládeže*. (Diplomová práce) Brno: PedF Masarykovy univerzity, 2008. 110 s.
- HELUS, Z. *Osobnost a její vývoj*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2003. 77 s. ISBN 80-7290-125-7
- KONEČNÁ, A. *Hodnotová orientace z pohledu žáků 2. stupně*. (Diplomová práce) Brno: PedF Masarykovy univerzity, 2009. 54 s.
- KREJČÍKOVÁ, E. *Vývojová psychologie pro učitele*. 1.vyd. Praha: SPN, 1986. 110 s.
- KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova: Kapitoly z filozofie výchovy*. 1.vyd. Prešov: ManaCon, 1996. 231 s. ISBN 80-85668-34-3
- NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti*. 1.vyd. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80-200-0525-0
- PELIKÁN, J. *Výchova pro život*. 1.vyd. Praha: ISV, 1997. 108 s. ISBN 80-85866-23-4
- ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2.vyd. Praha: Portál, 2006. 390 s. ISBN 80-7367-124-7
- SAK, P. *Proměny české mládeže: Česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1.vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8

- SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce: sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1.vyd. Praha: Svoboda Servis, 2004. 240 s. ISBN 80-86320-33-2
- TONDL, L. *Hodnocení a hodnoty: Metodologické rozměry hodnocení*. 1.vyd. Praha: Filozofický ústav AV ČR, 1999. 184 s. ISBN 80-7007-131-1
- TRPIŠOVSKÁ, D., HEŘMANOVÁ, V. *Vývojová psychologie*. 1.vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta, 1990. 88 s. ISBN 80-7044-017-1
- VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků*. 1.vyd. Praha: Portál, 2008. 126 s. ISBN 978-80-7367-386-4
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychologie školního dítěte*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1997. 88 s. ISBN 80-7184-487-X
- VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2004. 356 s. ISBN 80-246-0841-3
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Díl 1*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996. 353 s. ISBN 80-7184-317-2
- VELEHRADSKÝ, A. *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. 1.vyd. Praha: Svoboda, 1978. 182 s.

Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník – Hodnotová orientace

Milí žáci,

prosím o vyplnění dotazníku, který je zcela anonymní. Vaše odpovědi mi poskytnou informace o tom, co je pro Vás v životě důležité, a budou sloužit jako podklad pro vypracování bakalářské práce i pro mou další pedagogickou práci.

Děkuji za spolupráci.

K.Čeloudová

Pokyny pro vyplňování dotazníku – U každé otázky zakroužkuj jen 1 odpověď (písmeno), případně svoji odpověď rozepiš. U otázek 21 – 24 své odpovědi doplň.

1. *Jsi:* a) chlapec b) dívka
2. *Napiš svůj věk:*
3. *Chodíš rád(a) do školy?*
 - a) ANO – napiš proč:
 - b) NE – napiš proč:
4. *Je pro tebe důležité mít dobré známky?*
 - a) ANO – napiš proč:
 - b) NE – napiš proč:
5. *Je pro tebe důležité mít značkové oblečení?*
 - a) ANO – napiš proč:
 - b) NE – napiš proč:

6. Která z uvedených hodnot je pro tebe nejdůležitější?

- a) zdraví
- b) rodina
- c) peníze
- d) kamarádi, přátelé
- e) dobré zaměstnání
- f) mobilní telefon, mp3
- g) jiná – napiš:

7. Která z uvedených hodnot je pro tebe nejméně důležitá?

- a) zdraví
- b) rodina
- c) peníze
- d) kamarádi, přátelé
- e) dobré zaměstnání
- f) mobilní telefon, mp3

8. Máš ve třídě kamarády a rozumíš si s nimi?

- a) ANO
- b) NE – napiš proč:

9. Které vlastnosti si na svých kamarádech, přátelích vážíš nejvíce?

- a) upřímnost
- b) čestnost
- c) svědomitost
- d) pravdomluvnost
- e) jiné – napiš:

10. Rozumíš si s rodiči?

- a) ANO
- b) NE – napiš proč:

11. Rady a názory svých rodičů považuješ za:

- a) užitečné – napiš proč:
- b) neužitečné – napiš proč:

12. Kdo je pro tebe vzorem, ze kterého by sis bral(a) příklad?

- a) rodiče
- b) sourozenci
- c) kamarádi
- d) učitel
- e) někdo jiný – napiš kdo:.....

13. Kdybys měl(a) nějaké starosti, komu by ses s nimi svěřil(a)?

- a) rodičům
- b) kamarádům
- c) sourozenci
- d) učiteli
- e) někomu jinému – napiš komu:.....

14. Myslíš si, že je vzdělání důležité?

- a) ANO – napiš proč:
.....
- b) NE – napiš proč:

15. Dostáváš kapesné?

- a) ANO
- b) NE

16. Za co utratíš nejvíce peněz?

- a) sladkosti
- b) knihy
- c) oblečení
- d) kredit
- e) jiné – napiš:

17. Co nejraději děláš ve volném čase?

- a) čtu knihy
- b) sleduji televizi
- c) sportuji
- d) hraji počítačové hry
- e) jsem s kamarády

f) jiné – napiš:

18. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek?

a) ANO – napiš který:

b) NE – napiš proč:

19. Kolik hodin denně trávíš u počítače?

a) 1 hodinu

b) 2 hodiny

c) 3 hodiny a více

d) nemám počítač

20. Jsi spokojený(á) se svým životem?

a) ANO – napiš proč:

b) NE – napiš proč:

21. Co si představíš pod pojmem šťastný život?

22. Co by sis nejvíce přál(a)?

23. Čeho se nejvíce bojíš, z čeho máš největší strach?

24. Co pro tebe znamená být bohatý?